

Archeologisch proefsleuvenonderzoek te Dilbeek, Zuurweidestraat

Titel
Archeologisch proefsleuvenonderzoek te Dilbeek, Zuurweidestraat

Auteur
Niels Janssens

Opdrachtgever
Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen (VMSW)

Projectnummer
2015-136

Plaats en datum
Gent, november 2015

Reeks en nummer
BAAC Vlaanderen Rapport 152
ISSN 2033-6898

Inhoud

1	Inleiding	1
2	Bureauonderzoek	2
2.1	Landschappelijke en bodemkundige situering	2
2.1.1	<i>Topografische situering</i>	2
2.1.2	<i>Geologie en landschap</i>	4
2.1.3	<i>Bodem</i>	5
2.2	Historiek en cartografische bronnen	6
2.2.1	<i>Historiek</i>	6
2.2.2	<i>Cartografische bronnen</i>	6
2.3	Archeologische data	9
2.3.1	<i>Centrale Archeologische Inventaris</i>	9
2.3.2	<i>Opgraving villa-terrein (CAI nummer 20207)</i>	11
2.4	Archeologische verwachting	11
3	Methode	12
4	Resultaten	15
4.1	Bodem (door Nick Krekelbergh)	15
4.2	Spoorbeschrijving en interpretatie	18
4.2.1	<i>Mogelijke brandrestengraven</i>	18
4.2.2	<i>Overige sporen (greppels, kuilen/paalkuilen, vlekken)</i>	19
4.3	Link met het noordelijk gelegen villa-domein	21
5	Besluit	23
5.1	Algemeen	23
5.2	Beantwoording onderzoeksvragen	23
5.3	Advies	28
6	Bibliografie	29
7	Lijst met figuren	30
8	Bijlagen	31
8.1	Lijsten	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
8.2	Kaartmateriaal	31
8.3	Bodemprofielen	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.

Technische fiche

Naam site:	Dilbeek Zuurweidestraat
Onderzoek:	Archeologische prospectie
Ligging:	Zuurweidestraat, 1700 Dilbeek (Gemeente Vlaams Brabant)
Kadaster:	Afdeling 1, Sectie A, Percelen: 41y3
Coördinaten:	X: 141102,4544 Y: 171935,4916 (NO van het terrein) X: 140938,5110 Y: 171905,1340 (NW van het terrein) X: 141169,0461 Y: 171901,0515 (zuidoosten van het terrein) X: 140986,0445 Y: 171708,0921 (zuidwesten van het terrein)
Projectcode BAAC:	2015-136
Opdrachtgever:	Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen (VMSW)
Uitvoerder:	BAAC Vlaanderen bvba
Vergunningsnummer:	2015/321
Naam aanvrager:	Niels Janssens
Projectleiding:	Niels Janssens
Terreinwerk:	Niels Janssens, Sarah Schellens, Nick Krekelbergh, Jeroen Vanden Borre, Niels Schelkens
Verwerking:	Niels Janssens, Sarah Schellens, Nick Krekelbergh
Wetenschappelijke begeleiding:	n.v.t.
Trajectbegeleiding:	Els Patrouille (Agentschap Onroerend Erfgoed Vlaams Brabant)
Bewaarplaats archief:	BAAC Vlaanderen bvba (tijdelijk)
Grootte projectgebied:	22000m ² ; Grootte werkelijk onderzoekbare oppervlakte: 12427m ²
Grootte onderzochte oppervlakte:	1607 m2
Termijn:	Veldwerk: 2 dagen
Reden van de ingreep:	Verkaveling van de terreinen
Bijzondere voorwaarden:	Opgesteld door het Agentschap Onroerend Erfgoed
Archeologische verwachting:	Het aangrenzende villadomein in het noorden doet vermoeden dat ook op deze terreinen sporen uit de Romeinse periode kunnen verwacht worden.
Wetenschappelijke vraagstelling:	De vraagstelling van het onderzoek, geformuleerd in de bijzondere voorwaarden, is gericht op de registratie van de nederzettingssite. Hierbij moeten minimaal volgende onderzoeksvragen beantwoord worden: <ul style="list-style-type: none">• Welke zijn de waargenomen horizonten, beschrijving + duiding?

- Waardoor kan het ontbreken van een horizont verklaard worden?
- Zijn er tekenen van erosie?
- In hoeverre is de bodemopbouw intact?
- Is er sprake van een of meerdere begraven bodems?
- Zijn er sporen aanwezig? Zo ja, geef een beknopte beschrijving.
- Zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?
- Hoe is de bewaringstoestand van de sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- Kan op basis van het sporenbestand in de proefsleuven een uitspraak worden gedaan over de aard en omvang van occupatie?
- Zijn er indicaties (greppels, grachten, lineaire paalzettingen, ...) die kunnen wijzen op een inrichting van een erf/nederzetting?
- Zijn er indicaties voor de aanwezigheid van funeraire contexten? Zo ja;
 - Hoeveel niveaus zijn er te onderscheiden?
 - Wat is de omvang?
 - Komen er oversnijdingen voor?
 - Wat is het, geschatte, aantal individuen?
- Kunnen de sporen gelinkt worden aan nabijgelegen archeologische vindplaatsen?
- Wat is de relatie tussen de bodem en de archeologische sporen?
- Wat is de relatie tussen de bodem en de landschappelijke context (landschap algemeen, geomorfologie,...?)
- Is er een bodemkundige verklaring voor de partiële afwezigheid van archeologische sporen? Zo ja, waarom? Zo nee, waarom niet?
- Kunnen archeologische vindplaatsen in tijd, ruimte en functie afgebakend worden (incl. de argumentatie)?
- Wat is de vastgestelde en verwachte bewaringstoestand van elke archeologische vindplaats?
- Wat is de waarde van elke vastgestelde archeologische vindplaats?
- Wat is de potentiële impact van de geplande ruimtelijke ontwikkeling op de waardevolle archeologische vindplaatsen?
- Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling en die niet in situ bewaard kunnen blijven:
 - Wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van de zones voor vervolgonderzoek?

- Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht, zowel vanuit methodologie als aanpak voor het vervolgonderzoek?
- Welke vraagstellingen zijn voor vervolgonderzoek relevant?
- Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig? Zo ja, welke type staalnames zijn hiervoor noodzakelijk en in welke hoeveelheid?

Resultaten:

Greppels, kuilen en een viertal mogelijke brandrestengraven uit de Romeinse periode werden aangetroffen in het plangebied, dat net ten zuidwesten van een Romeins villa-domein was gelegen.

1 Inleiding

Naar aanleiding van de verkaveling van een terrein gelegen aan de zuurweidestraat werd door BAAC Vlaanderen, in opdracht van de Vlaamse maatschappij voor sociaal wonen (VMSW), een prospectie met ingreep in de bodem uitgevoerd, dit onder de vorm van een proefsleuvenonderzoek.

Figuur 1: Situering onderzoeksgebied op orthofoto¹

In het kader van het ‘archeologiedecreet’ (decreet van de Vlaamse Regering 30 juni 1993, houdende de bescherming van het archeologisch patrimonium, inclusief de latere wijzigingen) en het uitvoeringsbesluit van de Vlaamse Regering van 20 april 1994, is de eigenaar en gebruiker van gronden waarop zich archeologische waarden bevinden, verplicht deze waarden te behoeden en beschermen voor beschadiging en vernieling. In het licht van de bestaande wetgeving heeft de opdrachtgever beslist, in samenspraak met het Agentschap Onroerend Erfgoed, eventuele belangrijke archeologische waarden te onderzoeken voorafgaande aan de verkaveling. Onderdeel van de prospectie is dat er mogelijkheden gezocht worden om *in situ* behoud te bewerkstelligen en, indien dit niet kan, er aanbevelingen worden geformuleerd voor vervolgonderzoek.

Het onderzoek werd uitgevoerd van 28 september tot en met 29 september, met als projectverantwoordelijke Niels Janssens. Sarah Schellens, Nick Krekelbergh, Jeroen Vanden Borre en Niels Schelkens werkten mee aan het onderzoek. Contactpersoon bij de bevoegde overheid, Agentschap Onroerend Erfgoed provincie Vlaams-Brabant, was Els Patrouille. Contactpersoon bij de opdrachtgever (Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen - VMSW) was Harlinde Dewulf.

Na dit inleidende hoofdstuk volgt een beknopt bureauonderzoek, met de gekende bodemkundige en archeologische gegevens betreffende het onderzoeksgebied en haar omgeving, aangevuld met een samenvatting van het vooronderzoek. Vervolgens wordt de toegepaste methode toegelicht. Daarna worden de resultaten van de archeologische opgraving gepresenteerd. Hieruit volgen een synthese en interpretatie van de occupatiegeschiedenis van het onderzoeksterrein.

¹ AGIV 2015a

2 Bureauonderzoek

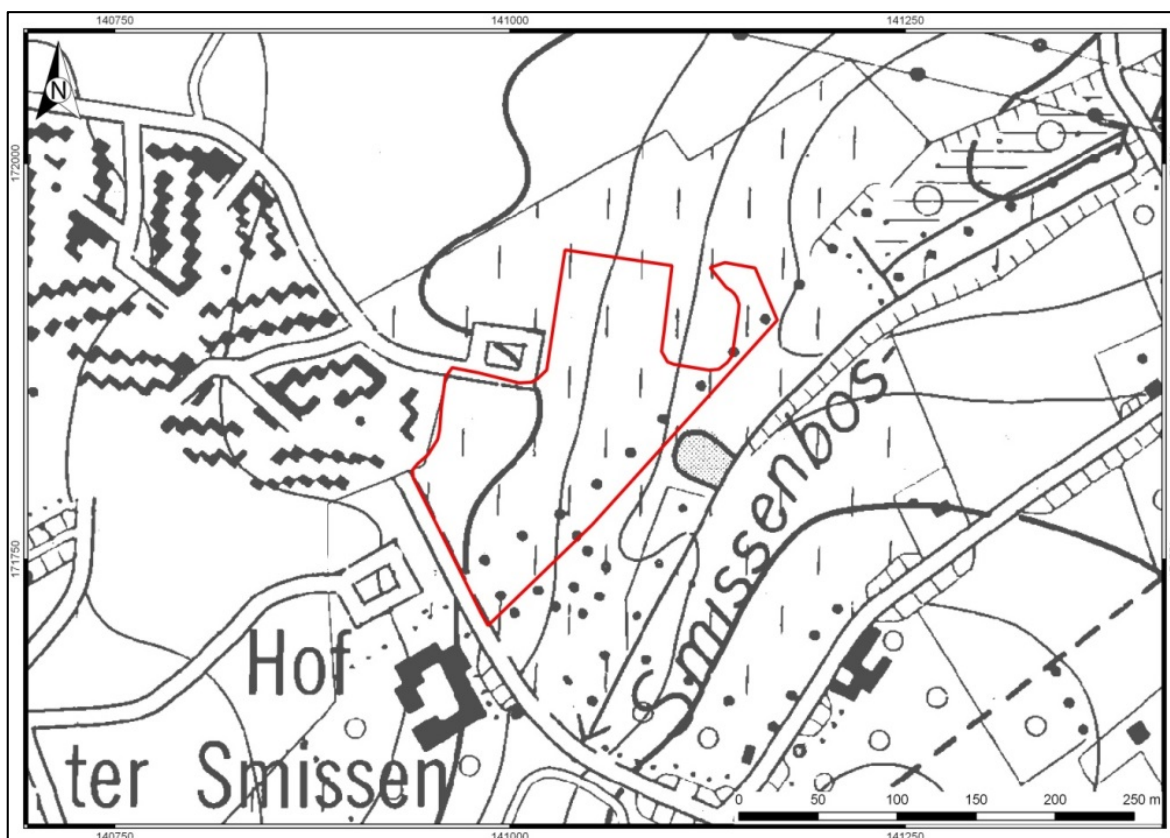
In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de beschikbare kennis inzake bodemkunde, geomorfologie, historie en archeologie met betrekking tot de onderzoekslocatie en omgeving. Deze informatie vormt de basis voor de archeologische verwachting van het onderzoeksgebied.

2.1 Landschappelijke en bodemkundige situering

2.1.1 Topografische situering

Het onderzoeksgebied is gelegen aan de Zuurweidestraat, de Kauwenlaan, Hongersveldstraat en de straat Dotterbloem te Dilbeek, in het westen van de provincie Vlaams-Brabant. Het terrein was bij aanvang van het onderzoek voor een groot deel in gebruik als weide voor paarden, maar ook tuintjes, aangelegde grasperken, bosgrond en braak liggende stukken waren aanwezig.

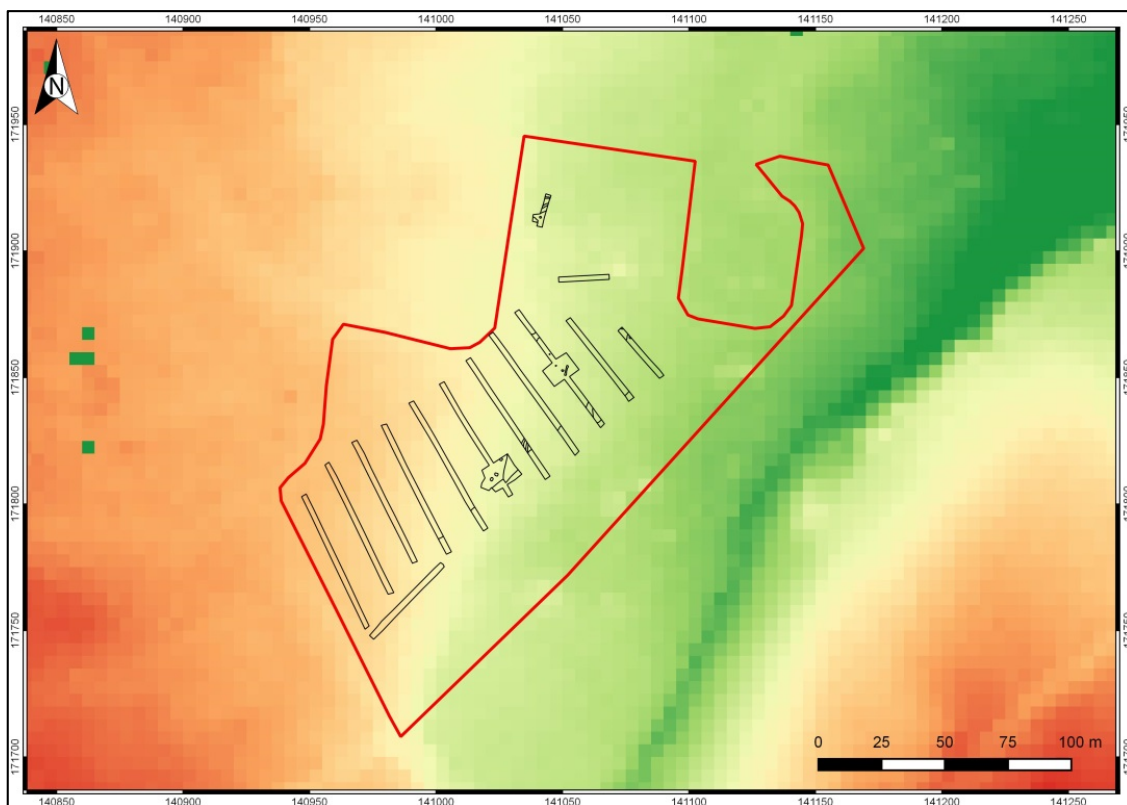
In het noordoosten van het onderzoeksgebied was een asfaltwegje met verlichting, alsook een grindweg aanwezig.

Figuur 2: Situering onderzoeksgebied op de topografische kaart²

Ook zeer belangrijk voor het plangebied is de aanwezigheid van de Smissenbos beek, gelegen ten zuidoosten-zuiden van het plangebied. Het reliëf daalt namelijk duidelijk naar deze beek toe. In het noordwesten ligt met 51m TAW het hoogste punt, het laagste punt ligt dan weer in het zuidoosten, dicht bij de beek, op zo'n 44m TAW.

² AGIV 2015b

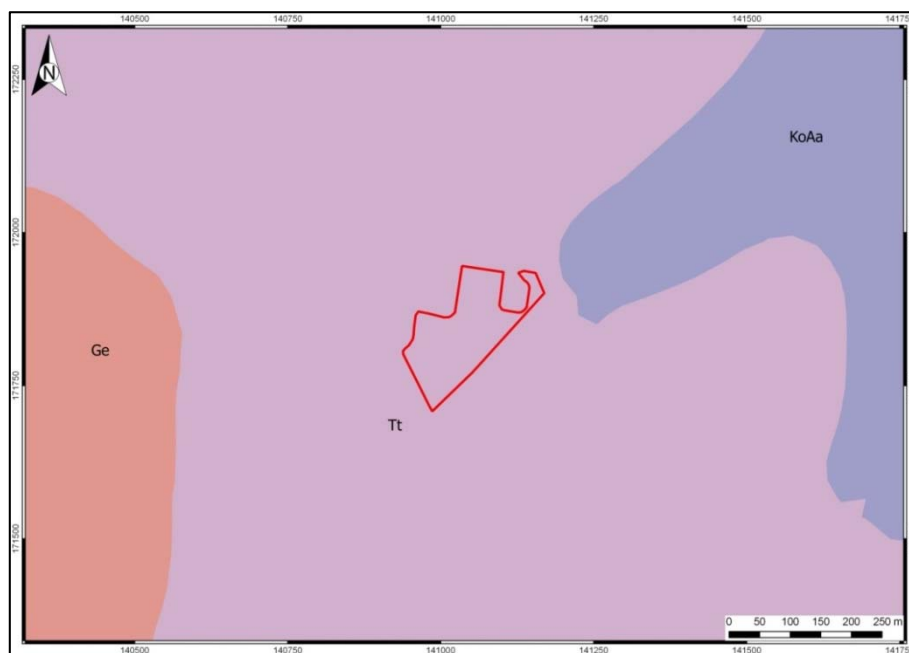
Figuur 3: DHM Vlaanderen - plangebied en sleuven

2.1.2 Geologie en landschap

Op basis van de *Databank Ondergrond Vlaanderen* wordt binnen het plangebied het tertiair substraat gevormd door de formatie van Tielt (Tt), dat over het algemeen een vrij heterogeen karakter heeft.

Het kan soms onderverdeeld worden in drie verschillende pakketten, namelijk een bovenste, bestaande uit grijsgroen kleihoudend en fijn zand met glauconiet, glimmers en plaatselijk zandsteenfragmenten, een middenste pakket dat bestaat uit een grijsgroene klei met een kleine zand/silthoudende fractie en een onderste laag fijn, silteus zand met glauconiet en glimmers dat ook hardere numeliethoudende banken en dunnen kleilagen bevat.

Het gebied grenst tevens bijna aan het lid van Aalbeke (KoAa), dat bestaat uit donkergrijze tot blauwe klei met glimmers en zeer fijn silt. Vermoedelijk is dit pakket te vereenzelvigen met het middenste pakket van de formatie van Tielt.³

Figuur 4: Situering onderzoeksgebied op de tertiairgeologische kaart⁴

Volgens de quartairgeologische kaart komen in het plangebied twee types afzettingen voor (type 2 en type 2a). Het eerste type, type 2, omvat eolische siltafzettingen uit het Weichseliaan of mogelijk het vroeg-Holoceen (ELPw). Ook kunnen hellingsafzettingen van het quartair hierbij voorkomen (HQ).

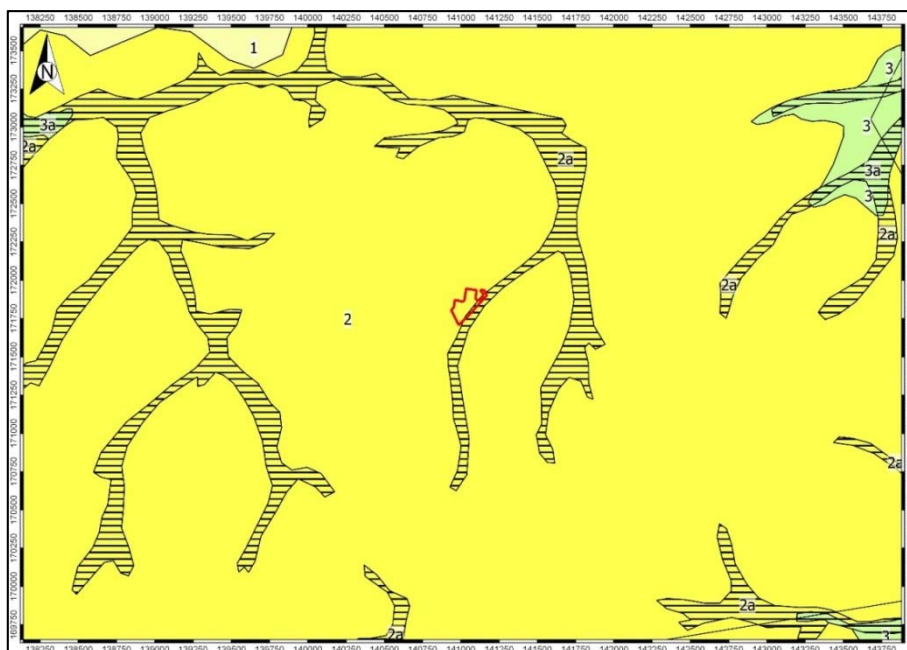
Een tweede type, type 2a, bedraagt een sequentie van drie verschillende bodemtypes, namelijk:

- Fluviatiele afzettingen van het Holoceen en mogelijk tardi-glaciaal
- Eolische siltafzettingen uit het Weichseliaan of mogelijk vroeg-Holoceen (ELPw) in combinatie met Hellingsafzettingen van het quartair (HQ)
- Fluviatiele afzettingen uit het Weichseliaan⁵

³ Buffel & Matthijs 2009, 24

⁴ DOV Vlaanderen 2015

⁵ DOV Vlaanderen 2015

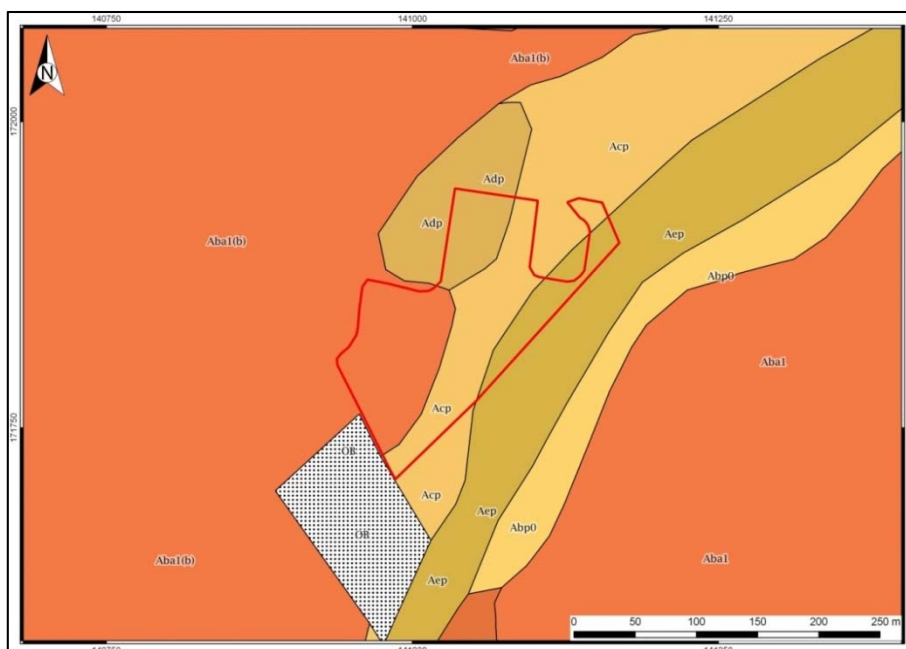

Figuur 5: Situering onderzoeksgebied op de quartairgeologische kaart⁶

2.1.3 Bodem

Op de bodemkaart van Vlaanderen⁷ staan voor het plangebied uitsluitend leembodems gekarteerd, namelijk:

- Aba1(b): Droge leembodem met textuur B horizont
- Adp: Matig natte leembodem zonder profiel
- Acp: Matig droge leembodem zonder profiel
- Aep: Natte leembodem zonder profiel

Figuur 6: Situering onderzoeksgebied op de bodemkaart van Vlaanderen⁸

⁶ DOV Vlaanderen 2015

⁷ DOV Vlaanderen 2015

2.2 Historiek en cartografische bronnen

Binnen dit kader wordt eerst een klein historisch overzicht gegeven over het onderzoeksgebied, daarna worden de reeds gekende archeologische waarden uit de nabije omgeving besproken.

2.2.1 Historiek

De gemeente Dilbeek wordt met naam vanaf 1075 genoemd, namelijk als “Dilbeccha”, maar de oorsprong van de gemeente is echter al veel vroeger te leggen. Er werd reeds via eerder archeologisch onderzoek sporen uit de protohistorie en voornamelijk de Romeinse periode aangetroffen te Dilbeek. Het opgegraven villa-domein net ten noorden van het onderzoeksgebied (zie verder) kan zelfs gezien worden als de rechtstreekse aanleiding voor deze prospectie.

Wat historische data betreft echter, weten we dat in 1050 het gebied van Dilbeek behoorde tot de domeinen van de heren van Aa, een voorname familie uit Anderlecht. De gebieden van deze familie zullen gedurende de 11de en de 12de eeuw geleidelijk aan versnipperen door erfeniskwesties en huwelijken. Het deel waartoe ook het plangebied behoort, Hongersveld, werd door Wouter van Aa in 1174 geschonken aan de abdij van Groot-Bijgaarden.

Deze abdij gaf veel van zijn gronden in pacht aan enkele lokale hoeven, waaronder ook de hoeve Ter Smissen, net ten zuidwesten van het onderzoeksgebied gelegen, die voor het eerste in 1510 vermeld wordt en de hoeve Hongersveld, ten zuidoosten van het plangebied. Het nabij gelegen onderzoeksgebied is in deze periode waarschijnlijk in gebruik als akkerland/grasland. De meeste van deze hoeves met pachtgrond zijn echter ontstaan in de 17de-18de en 19de eeuw.

Historisch gezien lijkt er niet veel informatie beschikbaar voor het plangebied wat betreft bebouwing/bewoning. Het is pas vanaf de jaren '80 van de 20ste eeuw dat in de omgeving van het plangebied enkele sociale woonwijken ontwikkeld worden, namelijk Wolsemveld in 1981 en Zuurweide in 1983⁹.

2.2.2 Cartografische bronnen

Om na te gaan of er bebouwing is geweest op het terrein in historische tijden, of dat het landgebruik van het perceel is gewijzigd doorheen de tijd, zijn ook enkele historische kaarten geraadpleegd. Hierbij moet wel rekening gehouden worden met het feit dat de eerste bruikbare kaarten voor het onderzoeksgebied pas vanaf de 18de eeuw voorhanden zijn.

De eerst bestudeerde kaart is deze van Ferraris, waarop duidelijk zichtbaar is dat het grootste deel van het terrein akkergronden zijn. De zuidelijke zone van het gebied staat eerder als braakliggend/bosachtig landschap ingetekend. Dit moet naar alle waarschijnlijkheid geïnterpreteerd worden als zijnde natte gronden, daar deze inkleuring mooi het tracé van de smissenbos waterloop volgt. Ook zijn in deze zone enkele poelen/vijvers merkbaar, waarvan er een voor een zeer klein stukje binnen het plangebied ligt. De beek zelf staat niet duidelijk afgebeeld.

Duidelijk op de kaart aanwezig is ook de Hongersveldstraat, die het plangebied scheidt van de net ten zuidwesten ervan gelegen Hoeve Ter Smissen, die in deze periode nog pachter is van de abdij van Groot-Bijgaarden.

⁸ DOV Vlaanderen 2015

⁹ Inventaris Onroerend Erfgoed 2015a & Inventaris Onroerend Erfgoed 2015b

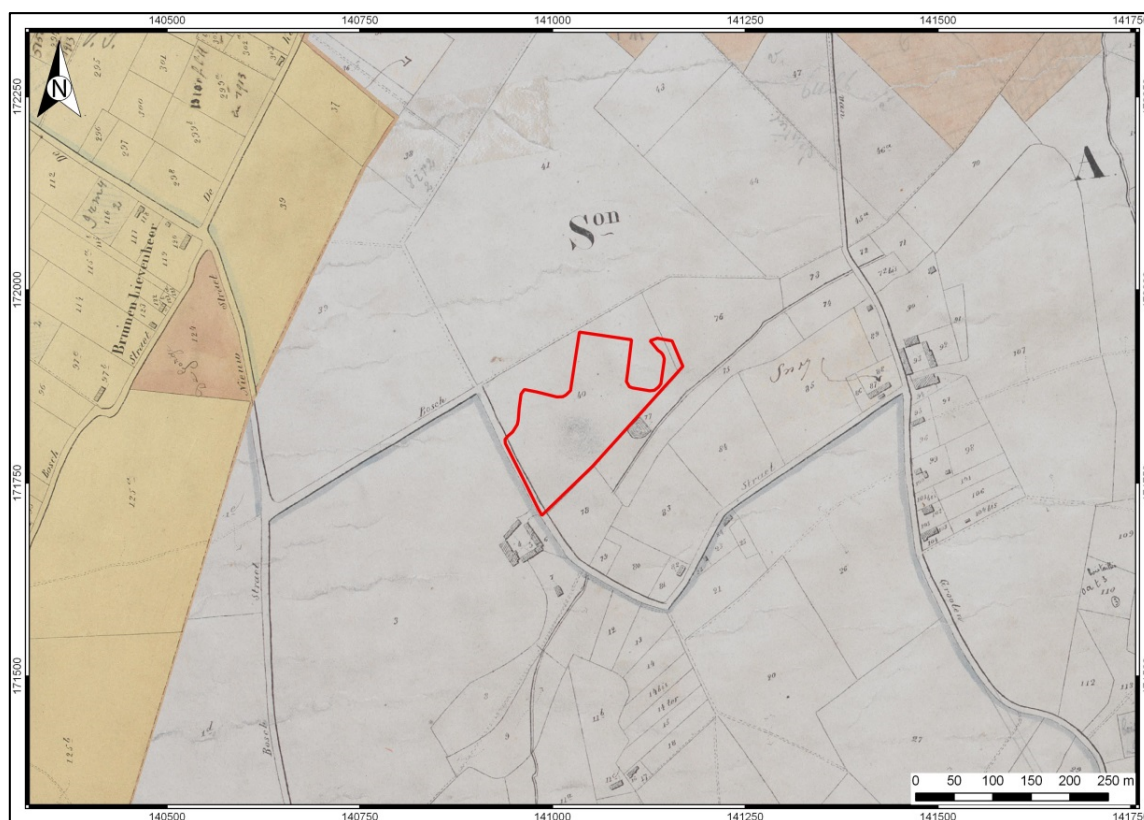
Figuur 7: Ferrariskaart met aanduiding plangebied (in rood)¹⁰

Behalve de Ferrariskaart werden ook drie 19de-eeuwse kaarten bestudeerd, namelijk de Atlas der Buurtwegen, de Popp-kaart en de Vandermaelenkaart. Allen vertoonden ze een bijna identiek beeld, daarom wordt hier enkel de Popp-kaart (1842-1879) weergegeven.

Op deze kaart is, behalve enkele bijkomende perceelsopdelingen, een vrij gelijkaardig beeld te zien als op de Ferrariskaart. Omdat het hier om een kadasterkaart gaat, zijn uiteraard de verschillende vormen van landgebruik niet meer weergegeven, waardoor hierover geen extra informatie kan gegeven worden. Wel kan gezien worden dat de percelen ten eerste nog steeds onbebouwd zijn en ten tweede dat reeds enkele poelen/vijvers in de omgeving gedicht werden. De poel/vijver gelegen net ten zuiden van het plangebied is echter nog steeds aanwezig. De Smissenbosbeek staat nu wel duidelijk weergegeven.

Ook het kasteel/de hoeve Ter Smissen staat nog op de kaart, maar staat op de atlas der buurtwegen vermeld als 't hof te Rondenbosch' (zie verder).

¹⁰ AGIV 2015c

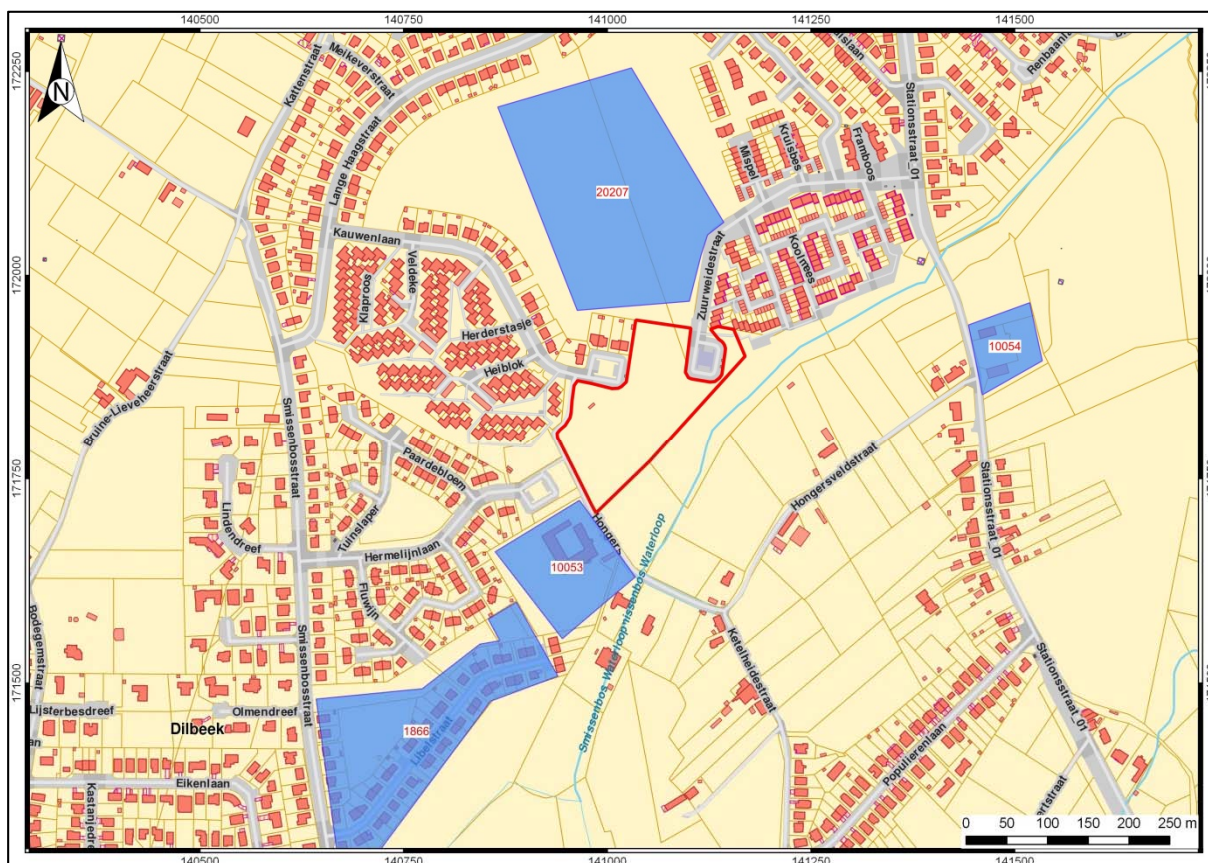
Figuur 8: Popp-kaart (1841-1879) met aanduiding plangebied (in rood)¹¹

¹¹ AGIV 2015d

2.3 Archeologische data

2.3.1 Centrale Archeologische Inventaris

De Centrale Archeologische Inventaris is een databank van archeologische vindplaatsen in Vlaanderen. Dit overheidsinstrument helpt ons om een inschatting te maken over het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied. Voor het plangebied zelf zijn er geen archeologische waarden gekend (Figuur 9)¹².

Figuur 9: CAI-kaart van het onderzoeksgebied met de archeologische vindplaatsen in de omgeving¹³

In de omgeving van het plangebied zijn er wel enkele archeologische vindplaatsen aangegeven, namelijk:

- **20207: Wolsemveld**
 - Romeins villa-domein met villa en verschillende stenen en houten gebouwen.
 - Dit record is grotendeels gebaseerd op de prospectie op deze terreinen, ondertussen is het volledige terrein opgegraven. Omdat deze site de directe aanleiding was voor deze prospectie, zal deze iets meer uitgebreid besproken worden in hoofdstuk 2.3.2.
- **10053: Hof ter Smissen**
 - Pachthoeve van de abdij van Groot-Bijgaarden uit de late middeleeuwen. Vroeger heette deze hoeve "hof te Ronnenbos". Deze hoeve wordt voor het eerst vermeld in 1510.
- **10054: Hof Te Hangersveld**
 - Pachthoeve van de abdij van Groot-Bijgaarden uit de late middeleeuwen.
- **1866: Wolsemveld I**

¹² Centraal Archeologische Inventaris 2015

¹³ Centraal Archeologische Inventaris 2015

- Drie kuilen, waaronder twee van het klokvormige type uit de Midden-ijzertijd. In deze kuilen werden onder andere een spinschijfje, verbrande leemfragmenten, verbrande silexfragmenten en handgevormd gebruiks aardewerk.
- Midden-romeinse sporen: Kuilen en greppels opgevuld met dakpannen. Ook werden er brandsporen gevonden, alsook een puinlaag van dakpannen van 20 tot 60 cm dik over een lengte van 20 m en 2 m breedte. Het vermoeden van de aanwezigheid van een gebouw wordt geopperd. Dit gebouw zou vlak bij de Smissenbos beek gelegen hebben¹⁴.

¹⁴ Centraal Archeologische Inventaris 2015

2.3.2 Opgraving villa-terrein (CAI nummer 20207)

In de periode tussen 20 april en 14 augustus van 2015 werd het terrein ten noordoosten van het huidige onderzoeksgebied onderzocht door BAAC. Binnen deze zone werd een uitgestrekt villa-domein aangetroffen, waarbij een duidelijk onderscheid kon gemaakt worden tussen een noordelijk gelegen *pars urbana* en een zuidelijk *pars rustica*.

Binnen het *pars urbana* werden vier stenen gebouwen aangetroffen, waaronder een centraal gelegen villa en enkele stenen bijgebouwen. Dit gedeelte was omgeven door een houten palissade en erbinnen werden, behalve de gebouwen, zeer weinig sporen aangetroffen, wat de aanwezigheid van tuinen doet vermoeden. Binnen het *pars rustica* werden nog een groot aantal stenen en houten gebouwen gevonden, alsook enkele waterputten en andere structuren.

Het ganse complex werd omgeven door een rechthoekig greppelsysteem, dat een noordwest-zuidoost (lange zijde) / zuidwest-noordoost (korte zijde) oriëntatie had. Duidelijk afwezig op het terrein waren grafstructuren.

Figuur 10: Onderzoek op villa domein

2.4 Archeologische verwachting

Op basis van de historische informatie beschikbaar voor het onderzoeksgebied, alsook de studie van het historische kaartmateriaal lijkt de archeologische verwachting voor het plangebied eerder laag. Maar hierbij moet natuurlijk rekening gehouden worden met het feit dat deze informatie verre van compleet is en slechts een klein deel van de geschiedenis beschrijft. Mooi bewijs hiervan is de aanwezigheid van het Romeinse villadomein ten noorden van het onderzoeksgebied. Voor dit gebied zou immers op basis van historische informatie eveneens een lage verwachting voorop gesteld worden.

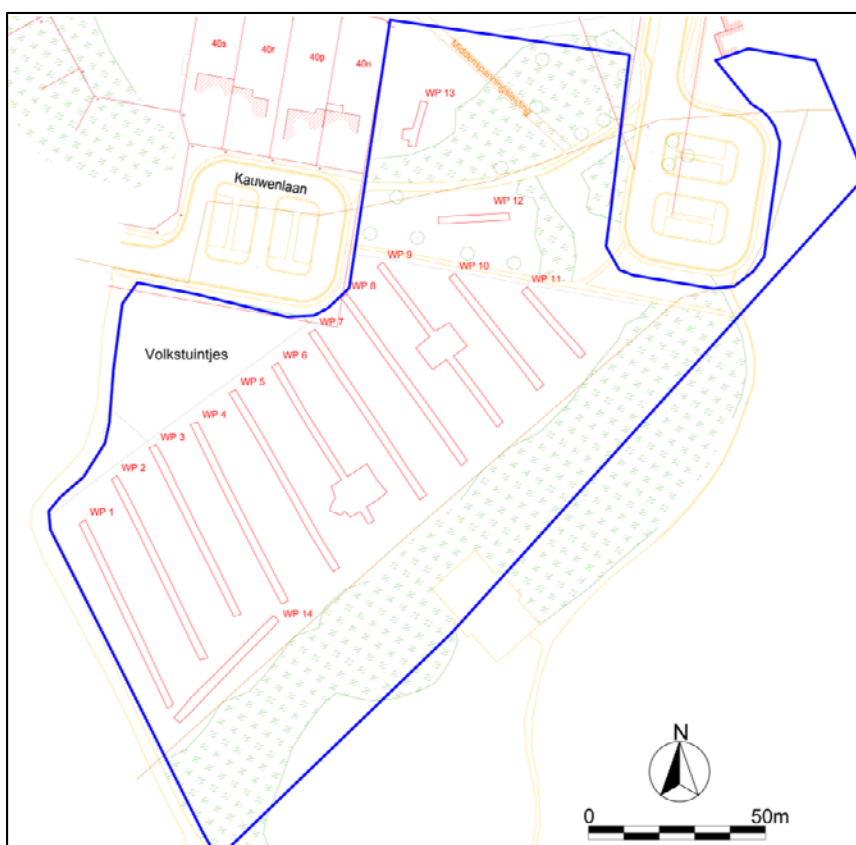
Voor het plangebied mag wel, gezien de nabijheid van dit villa-domein een hoge verwachting gesteld worden voor het plangebied. De bodemgesteldheid binnen het gebied zal hierbij de bepalende factor zijn.

3 Methode

De prospectie met ingreep in de bodem bestond uit een standaard proefsleuvenonderzoek waarbij de methode van continue sleuven werd gebruikt. Door verschillende obstakels konden grote delen van het plangebied echter niet onderzocht worden. Op onderstaande kaart staan de verschillende niet betreedbare zones, alsook de verschillende aangelegde sleuven aangeduid (groene zones, volkstuintjes, paden, kabels en leidingen (bruine lijnen)).

In het noorden van het onderzoeksgebied waren nog enkele volkstuintjes aanwezig, waarbij op voorhand werd afgesproken met de opdrachtgever en het agentschap onroerend erfgoed, deze nog niet te verwijderen. In het zuiden van het onderzoeksgebied belette enerzijds een dicht beboste zone de aanleg van sleuven, anderzijds lag net ten noorden van deze strook een waterleiding. Ten slotte kon ook een groot deel van het oosten en het noordoosten van het terrein niet onderzocht worden door de aanwezigheid van een middenspanning-leiding, een aangelegd pad met verlichting waaronder een waterleiding lag, en bebossing. In totaal kon ongeveer 12 427 m² van het totale plangebied (22 000 m²) geprospecteerd worden.

De meerderheid van de sleuven kon dus enkel aangelegd worden in een stuk grond dat gebruikt werd als weide voor paarden. Hier lagen alle sleuven parallel aan elkaar, met een tussenafstand van ongeveer 14m van midden tot midden. In totaal werd zo uiteindelijk 1 607 m² onderzocht door middel van 14 sleuven en 3 kijkvensters, wat neerkomt op zo'n 12,93 % van het terrein dat daadwerkelijk kon worden onderzocht.

Figuur 11: Inplanting proefsleuven en kijkvensters binnen het plangebied

De hoogteverschillen binnen het terrein waren eerder groot te noemen. Er was een duidelijk verloop van het noordwesten (hoogste deel) naar het zuidoosten (laagste punt) toe, maar ook andere duidelijke hoogteverschillen van noord (hoger) naar zuid (lager) konden herkend worden. Op onderstaande kaart zijn enkele gemeten hoogtes weergegeven.

Per proefsleuf werd minstens één diepere profielput aangelegd waarbij min. 60 cm van de moederbodem zichtbaar was. De locatie ervan stond in functie van het inzicht in de lokale bodemopbouw. Bij elke profielput werd de absolute hoogte van het (archeologisch) vlak en van het maaiveld genomen en op het plan aangeduid. Deze bodemprofielen werden opgemeten, opgekuist, gefotografeerd, ingetekend op schaal 1/20 en beschreven per horizont door Nick Krekelbergh, bodemkundige voor dit project.

Met behulp van een metaaldetector (*Goldmaxx HP*) werd naar metaalvondsten gezocht. Sporen waarbij het toestel een signaal gaf, werden aangeduid in de sporenlijst. Tijdens de aanleg werden echter geen metaalvondsten aangetroffen.

Sporen die snel dreigden te degraderen (inkalven, vervagen van aflijning of kleur, verdwijnen dateringsmogelijkheden,...) werden beschermd. Zo werden enkele brandrestengraven reeds bij het vinden op de eerste dag afgedekt met grond of plastic en grond, dit voornamelijk om de sporen te beschermen tegen diefstal.

Meteen na afloop van het onderzoek werden de proefsleuven gedicht om verdere degradatie en instabiliteit van het terrein te voorkomen. Dit gebeurde met instemming van het agentschap Onroerend Erfgoed.

4 Resultaten

4.1 Bodem (door Nick Krekelbergh)

Uit de bodemprofielen bleek dat het terrein in het verleden is opgehoogd. De bovenkant van het bodemprofiel bestond over het hele terrein uit een gelaagd, zandig (soms lemig) pakket van variabele omvang, met een opvallend kruimelige en op grotere diepte soms plaatvormige structuur. In lithologisch opzicht varieerden de lagen van zwak siltig zand tot zwak zandige leem. De top ervan bestond steeds uit een recente humeuze bouwvoor (Ap-horizont). Als bijmenging waren hier dikwijls baksteen- en recent te dateren puinfragmenten alsook aardwerkfragmenten uit de Nieuwe/Nieuwste Tijd aanwezig. Opvallend was het soms sterk vlekkerige, verstoorde karakter van bepaalde lagen binnen het ophoogpakket als gevolg van de vergravingen en de depositie van gemengde grond. Onder de recente bouwvoor vertoonde het ophoogpakket tevens significant veel oxidatievlekken van ijzer, wat wijst op actieve werking van bewegende waterstromen binnen het pakket. Deze beweging valt enerzijds te verklaren door de *runoff* van oppervlakkig afstromend regenwater ten gevolge van de hellingsgraad (4 à 5%), maar is in de diepere lagen vooral het gevolg van een compactering die werd vastgesteld aan de onderkant van het ophoogpakket, alsook in de lagen onder het ophoogpakket, met name in de begraven bouwvoor (Apb-horizont) en de colluviale afzettingen. Ook in de begraven bouwvoor waren opvallend veel ijzeroxidatievlekken aanwezig.

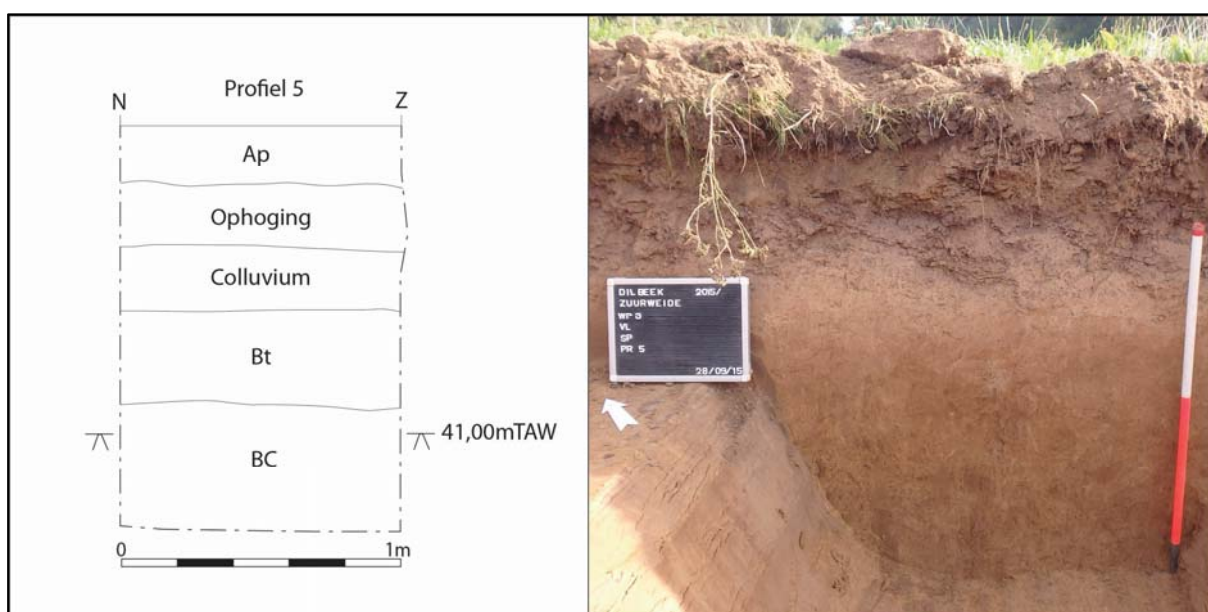
Deze verharding van de lagen was ook bij de aanleg van het vlak goed waarneembaar en lijkt van mechanische oorsprong. Wellicht is zij het gevolg van zwaar werfverkeer op het terrein ten tijde van de ophoging van het terrein. Sporen van dergelijk werfverkeer werden verspreid over het plangebied soms ook in het vlak geobserveerd, in de vorm van bandensporen die door het gewicht van de voertuigen materiaal vanuit de bovenliggende pakketten in het onderliggende moedermateriaal hadden doorgedrukt en als gevolg van deze compactering een witgrijze, sterk gereduceerde kleur vertoonden. Deze staat dan weer mogelijk in verband met de aanleg van verschillende leidingen die binnen en rond het plangebied lopen. Een diepe verstoring die werd aangetroffen in de sleuf gelegen langs de zuidelijke rand van het plangebied (werkput 14) is waarschijnlijk gerelateerd aan de aanleg van een waterleiding net ten zuiden ervan. De slechte waterdoorlatendheid van de verharde lagen ligt aan de oorsprong aan de veelheid aan ijzeroxidatieverschijnselen in het ophoogpakket en de lagen direct eronder.

Onder het ophoogpakket was meestal een compacte, begraven bouwvoor aanwezig. Deze bouwvoor bestond uit zwak humeuze, sterk zandige leem tot sterk siltig, uiterst fijn zand, was grijs van kleur en bevatte zoals reeds vermeld veel ijzeroxidatievlekken die het gevolg waren de slechte waterdoorlatendheid van de gecompakteerde, verharde laag. Deze begraven bouwvoor vertegenwoordigt het loopvlak voordat de ophogingen op het terrein plaatsvonden. In een aantal profielen ontbrak ze echter volledig (profielen 1, 7 en 11), op basis waarvan geconcludeerd mag worden dat deze begraven horizont hier bij de bodemingrepen uit het verleden op het terrein is afgegraven. Waar deze wel nog aanwezig was bedroeg de dikte ervan ongeveer 10 tot 20 cm.

Onder de bouwvoor was een relatief dun colluviaal pakket aanwezig, bestaande uit lichtbruingrijs, matig siltig zand tot sterk zandige leem. De omvang van het colluvium was zoals gezegd eerder beperkt en lag doorgaans rond de 10-20 cm. De omvang van het colluviaal pakket was iets groter in profielen 1 en 3, maar de dikte van dit pakket oversteeg nooit waarden die groter waren dan ongeveer 30 cm. Er kon ook geen toename van het colluvium worden vastgesteld onderaan de helling, in het noord(west)en van het plangebied of een significante correlatie ten aanzien van de positie en oriëntatie van de profielen op de dominante richting van de hellingen in het plangebied (noordwestelijke en westelijke richting).

Onder de ophogingspakketten en het colluvium ging het profiel over in de primaire lössbodem, die een vrij intact bodemprofiel vertoonde. De oorspronkelijke Ah- en E-horizont waren niet meer in het profiel zichtbaar, maar onder het colluvium was een donkerbruine Bt-horizont aanwezig met een dikte van 15-40 cm. Deze bestond in lithologisch opzicht uit zwak zandige leem of uiterst siltige klei, was bruin tot donkerbruin van kleur en bevatte doorgaans enkele ijzer- en mangaanvlekken. In de aanwezige biogallerijen waren enkele reductievlekken zichtbaar, die voornamelijk te wijten zijn aan de lithologische verschillen in het door dierlijke bodemwerking verplaatste materiaal.

De Bt-horizont werd geleidelijk lichter en minder kleiig naar onder toe, waar hij overging in een BC-horizont, die bestond uit lichtbruine, zwak tot sterk zandige leem met oxidatie- en reductievlekken van ijzer en mangaan. De C-horizont werd in de profielen niet aangesneden en ligt vermoedelijk nog een stuk dieper. Alle geregistreerde bodemprofielen waren geheel kalkloos. In één profiel werd de zuurtegraad van de primaire lössbodem gemeten met behulp van een Hellige pH-indicator. De pH-bedroeg hier 6,5, wat wijst op een licht zure, bijna neutrale bodem.

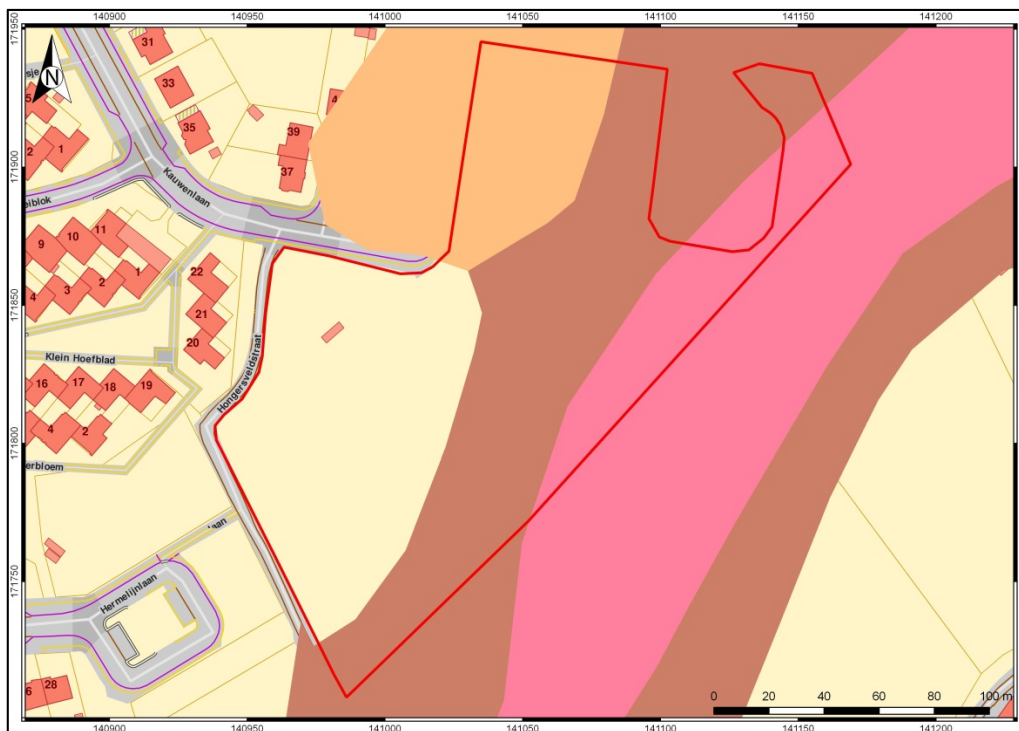

Figuur 13: Profiel 5

Volgens de bodemkaart komt in het grootste deel van het plangebied Aba1(b)-bodem voor. Dit is een droge leembodem met gevlekte textuur-B-horizont en een dunne A-horizont (< 40 cm). Dit klopt slechts ten dele gezien de aanwezigheid van een soms dik ophoogpakket (waarvan de omvang het grootst was in het zuidwesten van het plangebied) en een dunne laag colluvium. Zowel de profielontwikkelingsvarianten (c) als (o) lijken hier dus van toepassing (respectievelijk “door colluvium bedolven textuur-B” en “sterke antropogene invloed”). In de noordwestelijke helft van het plangebied is volgens de bodemkaart een Acp-bodem aanwezig: een matig droge leembodem zonder profiel. In de profielen die gezet werden in deze zone is de Bt-horizont, hoewel nog steeds aanwezig, meestal vrij dun en bevat deze evenals die BC-horizont doorgaans iets meer reductievlekken (profielen 11, 12 en 13).

Hoewel het noordwesten van het plangebied aangegeven is op de kaart van “Van Nature Overstroombare Gebieden” zijn er binnen het plangebied geen aanwijzingen van alluviale beekafzettingen aangetroffen, zoals dat in het zuiden van het aangrenzende plangebied van Wolsemveld wel het geval was. De invloed van de Smissebos Waterloop laat zich binnen de grenzen van het plangebied dan ook alleen gelden door middel van een stijging van de grondwatertafel in het noordwesten van het plangebied. De zone die op de kaart van Van Nature Overstroombare Gebieden

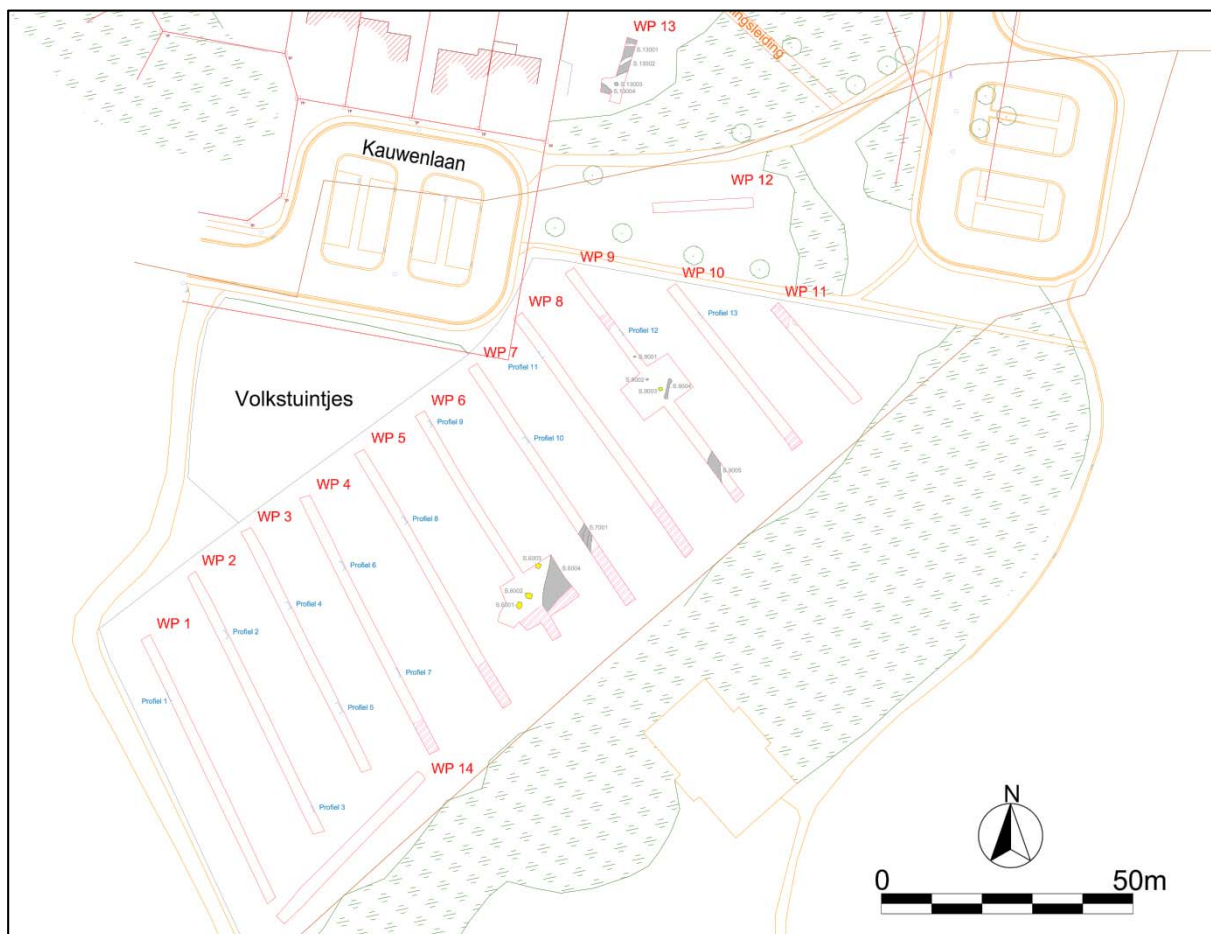
is aangegeven met de legenda-eenheid “Afstromend water” komt overeen met de polygonen die binnen het plangebied op de bodemkaart zijn gekarteerd als bodemserie Adp, Acp en Aep. De legenda-eenheid op de kaart van Van Nature Overstroombare Gebieden wijst ook eerder op runoff in de richting van de beek dan op alluvium, dit in tegenstelling tot de legenda-eenheid “Waterloop/modder” in het aangrenzende plangebied van Wolsemveld.

Figuur 14: Kaart Van nature overstroombare gebieden (roze: waterloop; roodbruin: afstromend water; geel: waterloop/modder)

4.2 Spoorbeschrijving en interpretatie

Er werden in totaal 14 sporen in de sleuven aangetroffen, verspreid over sleuven 6, 7, 9 en 13. Dit betekent meteen dan ook dat in de meeste sleuven geen sporen werden aangetroffen, dit was zo voor sleuven 1, 2, 3, 4, 5, 8, 10, 11, 12 en 14.

Figuur 15: Overzichtsplan (brandrestengraven: geel; overige sporen: grijs)

Er werden drie soorten sporen aangetroffen, namelijk mogelijke brandrestengraven, greppels en kuilen/paalkuilen. Ook werden enkele vlekken aangeduid, die bij nader onderzoek eerder restanten bleken te zijn van het bovenliggende colluvium, dat een vrij grillige ondergrens had en dus af en toe nog te zien was in het vlak.

Deze sporen lagen vrij verspreid van elkaar, min of meer in de oostelijke en noordoostelijke zone van het terrein. Omdat het onmogelijk is om voor deze sporen dateringen te geven op dit moment door een afwezigheid van dateerbare vondsten, is er gekozen de sporen te bespreken volgens hun aard. Dit is gebeurd in twee delen, namelijk de mogelijke brandrestengraven en de overige sporen (greppels, kuilen, vlekken).

4.2.1 Mogelijke brandrestengraven

Vier mogelijke brandrestengraven werden aangesneden, namelijk drie in een kijkvenster in het zuiden van sleuf 6 en één in sleuf 9.

Sporen 6001, 6002 en 6003 hadden allemaal een sterk heterogeen uiterlijk, een zwarte kleur (afkomstig van de grote concentratie houtskool) en inclusies van verbrande leem en baksteen/tegelaestukjes (Figuur 16). Duidelijke botrestjes (witte spikkels) konden niet meteen

waargenomen worden en ook de metaaldetectie van deze sporen bleef zonder resultaat. De sporen hadden allemaal een ongeveer afgeronde, rechthoekige vorm. Enkel spoor 6001 was wat ronder van vorm.

Figuur 16: Sporen 6001, 6002, 6003 (brandrestengraven)

Op zo'n 40m ten noordoosten van deze concentratie werd nog een mogelijk vierde graf aangesneden. Dit spoor had een ietwat ovale vorm, maar had ook een sterk heterogene aanblik. Ook hier viel de zwarte kleur sterk op, maar ook hier konden geen witte spikkels (botresten) en/of metaalresten gevonden worden (Figuur 17). Wel konden ook ijzer en mangaaninclusies herkend worden, alsook enkele brokjes van bakstenen/tegulae.

Figuur 17: Spoor 9003 (brandrestengraf)

Geen van deze sporen werd gecoupeerd, dit in samenspraak met het agentschap Onroerend Erfgoed. De reden hiervoor is het maximaal bewaren van het kennispotentieel van de graven. Er is namelijk binnen de context van deze prospectie geen ruimte om, indien het om brandrestengraven ging, deze verder uit te werken. De aanwezigheid van sporen in de nabijheid van het noordelijk gelegen villa-domein is trouwens reeds reden genoeg om ook dit terrein, en dus deze sporen, verder te onderzoeken. Tot op heden werd er namelijk zelden tot nooit een volledig villa-domein en zijn omgeving opgegraven in Vlaanderen¹⁵.

4.2.2 Overige sporen (greppels, kuilen/paalkuilen, vlekken)

Behalve de mogelijke brandrestengraven werden nog een vijftal greppels, twee kuilen/paalkuilen en twee vlekken herkend.

De eerste greppel werd aangesneden in sleuven 6 (spoor 6004) en 7 (Spoor 7001), en had een zuidwest-noordoost oriëntatie. Deze greppel bleek in sleuf 6 maar heel onduidelijk aanwezig in het

1. ¹⁵ Vanderhoeven 2015

vlak, wat vermoedelijk te wijten is aan het feit dat in deze zone het vlak net iets hoger werd aangelegd omwille van de aanwezigheid van mogelijke brandrestengraven in de onmiddellijke omgeving. Zo is nog een groter deel van het colluvium zichtbaar in dit deel van het vlak.

In sleuf 7 was hij veel duidelijker, hier bleek dat hij bestond uit twee vullingen, namelijk een buitenste, Lichtgrijze vulling waarin weinig houtskoolfragmentjes en baksteen/tegelaastukjes te zien waren en een binnenste lichtgrijze tot bruin gevlekte vulling met dezelfde inclusies. Dateerbare vondsten (schervenmateriaal e.d.) leken in het vlak niet aanwezig.

Figuur 18: Spoor 7001 (greppel)

In sleuf 9 werd een gelijkaardige greppel aangesneden, hij had een zelfde oriëntatie, was grijs tot bruin gevlekt en bevatte houtskoolstukjes, baksteenfragmentjes en ijzer-mangaanconcreties.

Meer noordelijk in deze sleuf 9 werden, behalve het brandrestengraf, nog een drietal sporen aangeduid. Eén ervan, spoor 9004, zou kunnen geïnterpreteerd worden als een greppel. Het had een langgerekte vorm, was grijsbruin gevlekt en bevatte wat ijzer- en mangaanconcreties. De sporen 9001 en 9002 hadden een zeer gelijkaardig uiterlijk, maar deze zijn waarschijnlijk te interpreteren als restanten van het colluvium, dat nog in het vlak zichtbaar was. Spoor 9001 werd gecoupeerd om dit controleren, en hieruit bleek inderdaad dat het ging om een restantje colluvium van slechts 2cm diep met een grillige ondergrens.

Alle overige sporen werden aangetroffen in de meest noordoostelijk gelegen sleuf met nummer 13. In deze slechts 13m lange sleuf werden reeds twee greppels en twee kuilen aangesneden. De greppels hadden allebei, net als de andere reeds aangesneden greppels, een zuidwest-noordoost oriëntatie. Ook waren ze bruingrijs gevlekt, bevatten ze houtskool en tegelaefragmentjes en ijzer-mangaanconcreties. Uit beide sporen konden enkele scherven verzameld worden die deze sporen kunnen dateren, namelijk:

- Spoor 13001: rand van een handgevormde (kook)pot met eenvoudig naar buiten staande rand: uit de late ijzertijd of Romeinse periode
- Spoor 13002: wandscherven van een vermoedelijk recent te dateren (bloem)pot. Deze scherven werden tijdens de aanleg van de sleuf opgeraapt en kunnen dus nog afkomstig zijn uit het colluvium.

Behalve de greppels werden tevens twee kuilen aangesneden in de sleuf, sporen 13 003 en 13 004. Deze hadden een bruin-lichtbruin en grijs gevlekt uiterlijk. In beide kuilen konden houtskoolfragmentjes en ijzer-mangaanconcreties herkend worden. Enkel uit spoor 13004 konden enkele scherven verzameld worden, het ging hier om twee scherven reducerend gebakken aardewerk (zandig baksel) uit de Romeinse periode.

Figuur 19: Sporen 13003 en 13004 in sleuf 13 (kuilen)

4.3 Link met het noordelijk gelegen villa-domein

Een verband leggen tussen de sporen aangetroffen op het noordelijk gelegen villa-terrein en het onderzochte terrein is niet evident, vooral door een relatieve afwezigheid van dateerbare vondsten.

De sporen in de meest noordelijk gelegen sleuf (sleuf 13) zijn zeer waarschijnlijk wel te koppelen aan de site, ze liggen namelijk vlakbij een zone waar tijdens de opgraving wel meerdere van dit type sporen werden aangetroffen. In deze zuidelijke zone van het villa-domein werden geen structuren meer gevonden, enkel losse sporen.

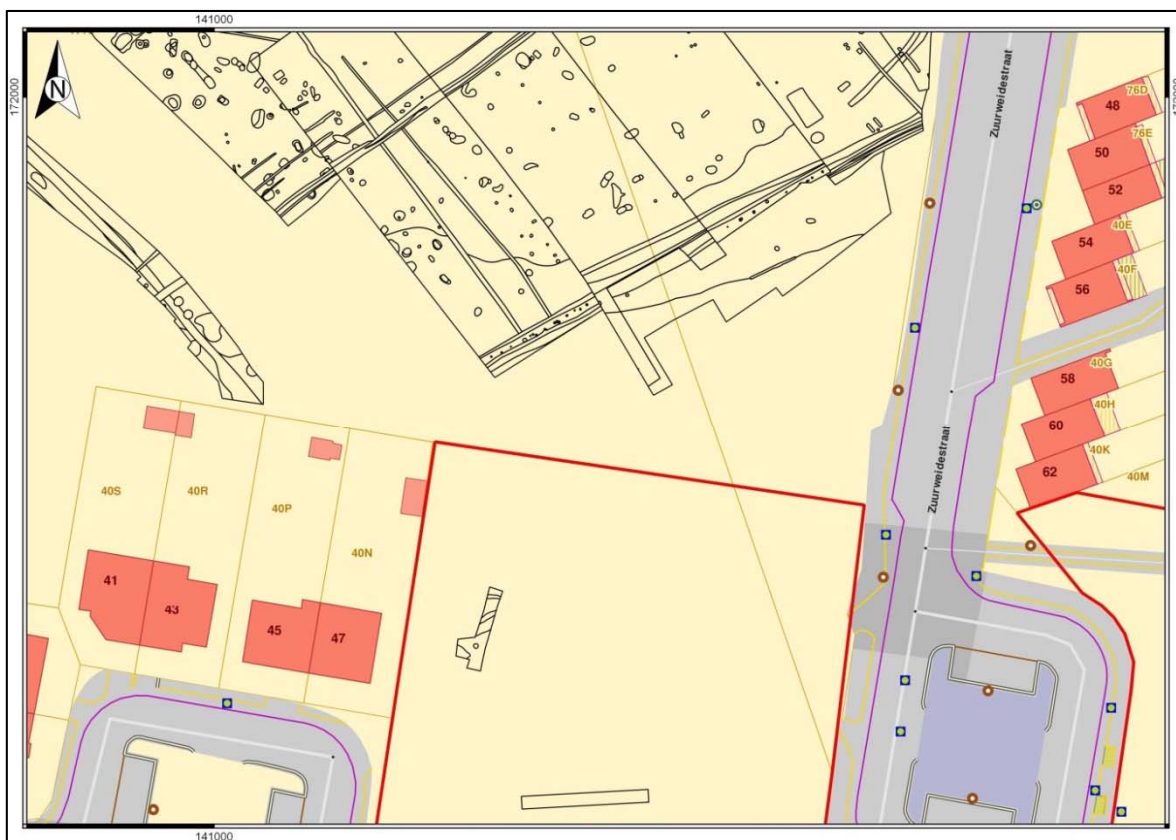
Ook de oriëntatie van de greppels in sleuf 13, alsook alle andere greppels aangetroffen tijdens het proefsleuvenonderzoek, komt overeen met de zuidwest-noordoostelijke richting van de greppels die de korte zijde van het domein afbakenden.

Op het villadomein, of in de onmiddellijke omgeving, werden geen graven aangetroffen. Er wordt vermoed dat deze toch in de omgeving zullen gelegen hebben, misschien naast de invalswegen naar het domein toe. Een heel dichte concentratie aan graven, alsook resten van een toegangsweg, werden niet aangetroffen. Ook kan niet met zekerheid gezegd worden dat het hier ging om brandrestengraven, er werden immers geen duidelijke botresten of metalen gezien. De nabijheid van het villaterrein zorgt er echter voor dat het terrein toch een vrij groot archeologisch potentieel heeft.

Heel interessant is ook de locatie van de depressie/beekafzettingen gevonden in het meest zuidelijke puntje van de opgraving. Hiervan werden namelijk tijdens het proefsleuvenonderzoek geen sporen van aangetroffen, zelfs niet in sleuf 13, die op 40m ten zuidwesten van dit uiterste punt ligt. Dit geeft aan dat het beeld van deze afzettingen iets complexer is en dus meer onderzoek nodig is om te achterhalen wat de precieze aard ervan is.

Figuur 20: Plan sleuven en opgraving villa-domein (de brandrestengraven zijn gelegen binnen de twee kijkensters)

Figuur 21: Plan sleuven en opgraving villa-domein ingezoomd op sleuf 13

5 Besluit

5.1 Algemeen

Het plangebied was net ten zuidwesten van een zone met een Romeins villa-domein gelegen, wat de directe aanleiding was voor deze prospectie.

In het oostelijke deel van het gebied bleken archeologisch relevante sporen aanwezig, waarvan de belangrijkste een viertal mogelijke brandrestengraven waren. Dit type sporen werd namelijk in de directe omgeving nog niet aangetroffen en moeten vermoedelijk gekoppeld worden aan het noordelijk gelegen villa-terrein.

Ook enkele andere sporen, namelijk greppels en kuilen, werden gevonden. De greppels hadden duidelijk een zelfde oriëntatie als deze die het villa-domein omsloten en moeten vermoedelijk dan ook in dezelfde periode gesitueerd worden. Ook de kuilen moeten, op basis van de gelijkaardige vulling en enkele Romeins te dateren scherven, in dezelfde tijd geplaatst te moeten worden.

Er werden tot nu toe bijna geen volledige villa-domeinen in Vlaanderen opgegraven, vaak werden enkel het villa-gebouw zelf, of slechts delen ervan bloot gelegd¹⁶. Zelfs al blijken de aangetroffen sporen geen brandrestengraven te zijn bij verder onderzoek, toch is het van groot belang dat deze zone verder archeologisch onderzocht wordt. Er zijn namelijk in België weinig tot geen gegevens bekend over de inrichting van Romeinse villa-domeinen en hun onmiddellijke omgeving.

5.2 Beantwoording onderzoeksvragen

Welke zijn de waargenomen horizonten, beschrijving + duiding?

In het plangebied is een gelaagd recent ophoogpakket aanwezig. Hieronder bevindt zich een begraven bouwvoor, die is gevormd in een colluviaal pakket, dat op zijn beurt weer bovenop een relatief intacte kleinspoelings- of Bt-horizont (primaire löss) ligt.

Waarvoor kan het ontbreken van een horizont verklaard worden?

Een oorspronkelijke Ah- of E-horizont werden nergens waargenomen. Deze zijn in de bouwvoor opgenomen en/of deels ook verdwenen door erosie.

Zijn er tekenen van erosie?

Er heeft in het plangebied zowel afzetting (colluvium) als erosie plaatsgevonden. De oorspronkelijke E-horizont en wellicht ook de top van de Bt-horizont zijn mede hierdoor aangetast en verdwenen, maar deze erosie, die plaatsvond aan de voet van de helling, is gezien de aanwezigheid van nog grotendeels intacte Bt niet bijzonder ingrijpend geweest.

In hoeverre is de bodemopbouw intact?

Er hebben geen bodemverstoringen plaatsgevonden tot onder het colluviaal pakket. In de meeste profielen was de oorspronkelijke bouwvoor onder het ophoogpakket nog intact.

Is er sprake van een of meerdere begraven bodems?

¹⁶ Vanderhoeven 2015

Over het ganse plangebied is het oorspronkelijke bodemprofiel, bestaande uit een bouwvoor (Apb), colluvium en een Bt-horizont, begraven onder een gelaagd ophoogpakket.

Zijn er sporen aanwezig? Zo ja, geef een beknopte beschrijving.

Er zijn verschillende sporen aanwezig. De beschrijving hiervan is reeds gegeven in hoofdstuk 0.

Zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?

De aangetroffen sporen zijn voor een klein deel van natuurlijke aard, een drietal sporen kon geïnterpreteerd worden als zijn de restanten van colluvium. Het merendeel van de aangetroffen sporen is echter van antropogene aard. Het gaat hier om greppels, kuilen en mogelijke brandrestengraven.

Hoe is de bewaringstoestand van de sporen?

De bewaringstoestand van de sporen lijkt relatief goed te zijn.

Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?

De greppels behoren vermoedelijk aan een groter systeem van landindeling, waarbij het villa-domein het centrum vormt. De sporen hebben dan ook een zelfde oriëntatie.

De mogelijk aanwezige brandrestengraven moeten waarschijnlijk ook gelinkt worden aan het villa-domein.

Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?

Op basis van de weinige vondsten gedaan in de sporen kan er nog niets met zekerheid gezegd worden over de datering van de sporen. De oriëntatie van de greppels geeft echter wel aan dat deze naar alle waarschijnlijkheid gelijktijdig zijn met het villa-domein en waarschijnlijk ook met de gevonden, mogelijke brandrestengraven.

Kan op basis van het sporenbestand in de proefsleuven een uitspraak worden gedaan over de aard en omvang van occupatie?

Dit lijkt vrij onmogelijk, meer onderzoek is nodig om hierover goed gefundeerde uitspraken te doen.

Zijn er indicaties (greppels, grachten, lineaire paalzettings, ...) die kunnen wijzen op een inrichting van een erf/nederzetting?

Er werden enkel een paar greppels en kuilen aangetroffen. Alhoewel de greppels wijzen op een landindeling, lijkt het toch een beetje voorbarig om duidelijke uitspraken te doen. Er kan enkel gesteld worden dat er een dominante NW-ZO richting aanwezig is voor de landindeling.

Zijn er indicaties voor de aanwezigheid van funeraire contexten? Zo ja;

Er zijn vermoedelijk enkele brandrestengraven aanwezig op het terrein.

Hoeveel niveaus zijn er te onderscheiden?

Er is maar één niveau te onderscheiden.

Wat is de omvang?

Aan de hand van de verzamelde gegevens kan gesteld worden dat de mogelijke graven vrij verspreid van elkaar liggen. Bij verder onderzoek kan echter blijken dat er meer concentraties aanwezig zijn.

Komen er oversnijdingen voor?

Dit lijkt niet het geval, de mogelijke graven liggen verspreid van elkaar.

Wat is het, geschatte, aantal individuen?

Dit is onmogelijk in te schatten. Momenteel werden 4 mogelijke brandrestengraven gevonden.

Kunnen de sporen gelinkt worden aan nabijgelegen archeologische vindplaatsen?

De sporen moeten hoogst waarschijnlijk gelinkt worden met het noordelijk gelegen villa-domein.

Wat is de relatie tussen de bodem en de archeologische sporen?

De sporen zijn zichtbaar net onder het colluvium, waardoor kan gesteld worden dat het colluvium van recentere datum is. Dit werd ook reeds vastgesteld tijdens het onderzoek aan het villa-domein.

Wat is de relatie tussen de bodem en de landschappelijke context (landschap algemeen, geomorfologie,...?)

In het plangebied is een droge leembodem met begraven textuur-B-horizont aangetroffen. De overgang naar de nattere leembodems in het beekdal van de Smissebosbeek is niet of nauwelijks aangesneden, mede omdat de sleuven tijdens het vooronderzoek wegens praktische omstandigheden (aanwezigheid van leidingen) hier niet konden worden aangelegd.

Is er een bodemkundige verklaring voor de partiële afwezigheid van archeologische sporen? Zo ja, waarom? Zo nee, waarom niet?

Gezien de aanwezigheid van een relatief intact bodemprofiel onder het ophoogpakket en het colluvium in het ganse plangebied, zijn er geen bodemkundige eigenschappen in de geregistreerde profielen die een verklaring kunnen vormen voor de afwezigheid van sporen in een deel van het plangebied.

Kunnen archeologische vindplaatsen in tijd, ruimte en functie afgebakend worden (incl. de argumentatie)?

Dit is momenteel vrij moeilijk, maar het vermoeden kan voorop gesteld worden dat er op het terrein sporen uit de Romeinse periode gevonden werden die moeten gekoppeld worden aan enerzijds landindeling en anderzijds funeraire contexten.

De ruimtelijke afbakening is gezien de verspreide ligging van de sporen iets moeilijker, daarom is geopteerd om het onderzoeksgebied voor vervolgonderzoek iets breder af te bakenen.

Wat is de vastgestelde en verwachte bewaringstoestand van elke archeologische vindplaats?

Zoals reeds aangehaald lijkt de bewaringstoestand van de sporen wel goed te zijn. Er kan dan ook verwacht worden, wanneer er meer wordt afgegraven, dat de archeologische vindplaatsen vrij goed bewaard zullen zijn. De goede bewaringstoestand van archeologische sporen in de omgeving werd reeds zeer duidelijk gemaakt aan de hand van de vondsten op het noordelijk gelegen villa-domein.

Wat is de waarde van elke vastgestelde archeologische vindplaats?

Omdat binnen dit plangebied mogelijke grafcontexten werden gevonden, is de waarde vrij hoog in te schatten. Er werden namelijk geen dergelijke contexten gevonden tijdens het onderzoek van het villadomein zelf.

Wat is de potentiële impact van de geplande ruimtelijke ontwikkeling op de waardevolle archeologische vindplaatsen?

De geplande ontwikkeling zal de aanwezige archeologische sporen verstoren.

Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling en die niet in situ bewaard kunnen blijven:

Wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van de zones voor vervolgonderzoek?

Zie hoofdstuk 0.

Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht, zowel vanuit methodologie als aanpak voor het vervolgonderzoek?

De mogelijke aanwezigheid van brandrestengraven moet natuurlijk aangehaald worden. Deze sporen moeten, zoals gewoonlijk vereist is, integraal bemonsterd en gezeefd worden (indien het daadwerkelijk om brandrestengraven gaat).

Ook moet sterk gelet worden op de aanwezige kabels en leidingen op het terrein. Bepaalde delen van het onderzoeksgebied zullen hierdoor niet onderzoekbaar zijn. Tijdens dit vooronderzoek was een groot deel van het terrein niet toegankelijk, tijdens het vervolgonderzoek zouden deze delen uiteraard wel toegankelijk moeten zijn.

Welke vraagstellingen zijn voor vervolgonderzoek relevant?***Landschappelijk en bodemkundig:***

- Wat is de landschapstypologische context van het onderzoeksgebied? Wat is de archeologisch relevante geologische en bodemkundige opbouw?
- In hoeverre is de bodemopbouw intact? Is er sprake van bodemdegradatie en/of erosie, en wat vertelt dit over de intactheid van de sporen?
- Is er een microreliëf? In hoeverre komt de huidige situatie overeen met het paleo-reliëf in de vertegenwoordigde periodes?
- Wat zijn de verschillende landschappelijke elementen in het onderzoeksgebied? Hebben deze invloed gehad op de locatiekeuze van de vindplaats?
- Wat is de aard depressie/beekafzetting in het zuiden van het villa-domein en het noordoosten van dit plangebied?

Landinrichting:

- Op welke manier is het cultuurlandschap ingericht?
- Welke verschillende onderdelen van de woonerven of landbouwarealen worden gemarkeerd aan de hand van de greppelsystemen (vb bewoning, opslag, landbouwproductie, ambachtelijke activiteiten e.d.)?
- Is er een directe relatie met het landschap (vb oriëntatie van greppels op natuurlijke of structurerende elementen)?
- Zijn er typologische verschillen merkbaar in de greppels, en zo ja, waaraan zijn deze verschillen gerelateerd? (vb. afbakening vs. afwatering, woonareaal vs landbouwareaal,...)

Funeraire contexten:

- Maken de het vooronderzoek aangetroffen begravingen deel uit van een groter grafveld? Zo ja, wat is de ruimtelijke en chronologische begrenzing van het grafveld? Is er een fasering te herkennen?
- Hoe verhouden de funeraire sporen zich ten opzichte van andere aanwezige archeologische sporen, zowel ruimtelijk als chronologisch?
- Zijn er pathologische data verzameld uit de grafcontexten en welke elementen kunnen hieruit afgeleid worden?

- Is er een verschil merkbaar tussen de materiële cultuur uit de funeraire contexten versus de niet-funeraire vondstensembles uit dezelfde periode?
- Welke houtsoorten werden gebruikt voor de verbranding? Kunnen deze gegevens gekoppeld worden aan data omtrent ontbossing?

Indien een Romeins wegtracé wordt aangetroffen:

- Gaat het om een hoofdweg of om een secundaire (land)weg?
- Hoe is de weg opgebouwd? Zijn er verschillende fasen te herkennen?
- Stemt het aangetroffen beeld overeen met het gekende beeld van Romeinse wegen uit opgravingen in de regio? Zo niet, wat zou daarvan de oorzaak kunnen zijn?
- Welke punten worden verbonden door deze weg?
- Wat is de ruimtelijke en chronologische samenhang tussen het wegtracé en de nederzettingssporen?
- In welke mate kunnen strategische en/of economische belangen aan de weg gehecht worden?

Materiële cultuur:

- Tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren de vondsten, en wat is de vondstdichtheid?
- Wat is de conserveringsgraad van de verschillende materiaalcategorieën (inclusief eventueel aanwezig archeobotanisch en archeozoologisch materiaal)? Zijn er verschillen op te merken binnen de vindplaats?
- Welke typologische ontwikkeling maakte het aardewerk door in de aangetroffen fasen? In hoeverre zijn (chrono)typologieën met betrekking tot aardewerk en andere materiaalcategorieën uit aangrenzende regio's toepasbaar? Welke overeenkomsten en welke verschillen zijn aanwijsbaar?
- Is er sprake van culturele invloeden vanuit andere gebieden? En zo ja: van waar en welke invloeden?
- Zijn er indicaties voor handelscontacten met andere regio's?

Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig? Zo ja, welke type staalnames zijn hiervoor noodzakelijk en in welke hoeveelheid?

Deze zijn inderdaad nodig en voornamelijk gericht op de grafcontexten:

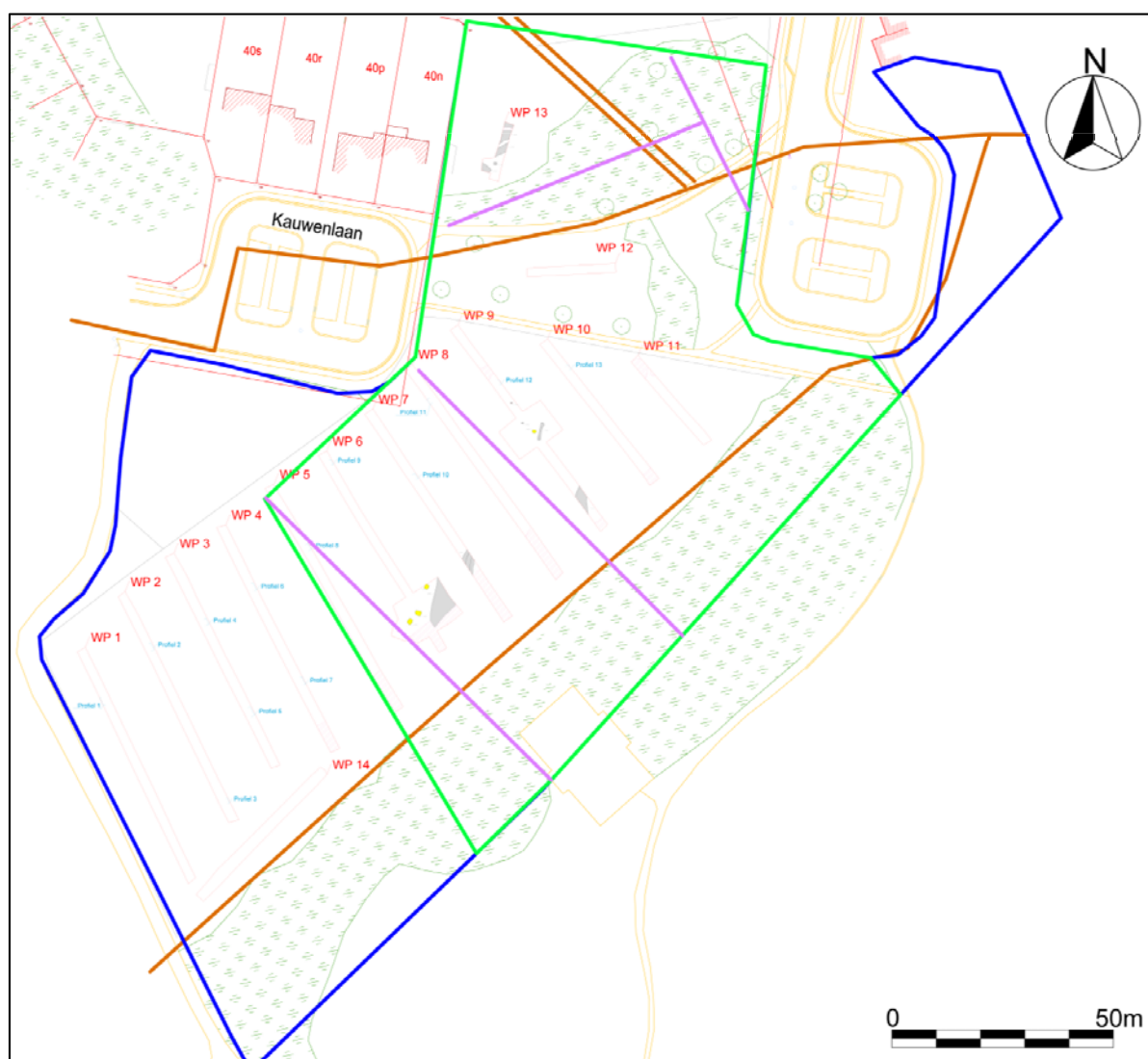
- C14 dateringen
 - Waarderingen: 20 eenheden
 - Analyses: 20 eenheden
- Anthracologisch onderzoek
 - Waarderingen: 20 eenheden
 - Analyses: 20 eenheden
- Fysisch-antropologisch onderzoek
 - Waarderingen: 60 eenheden
 - Analyses: 40 eenheden
- Macroresten onderzoek
 - Waarderingen: 20 eenheden
 - Analyses: 15 eenheden
- Conservering vondsten (metaal, aardewerk)

5.3 Advies

BAAC Vlaanderen bvba beveelt een vervolgonderzoek aan in het oostelijke deel van het plangebied, over een zone van ongeveer 13 800 m². Hierbij moet rekening gehouden worden dat een deel hiervan niet kan worden opgegraven door de aanwezigheid van kabels en leidingen. De vermoedelijk ligging hiervan is op het overzichtsplan in bijlage en op onderstaande figuur weergegeven. De exacte locatie van deze zaken moet nog wel precies nagekeken worden.

De meest oostelijke uitstulping van het plangebied is omwille van de ligging van twee leidingen niet opgenomen in de advieszone.

Binnen de advieszone worden begravingssporen verwacht, maar andere sporen/structuren kunnen natuurlijk ook voorkomen. Om de lokale bodemopbouw beter te begrijpen wordt tevens voorgesteld een viertal profielen, zoals op onderstaande kaart aangegeven, te bestuderen. Hierbij dient rekening gehouden te worden met de aanwezige kabels en leidingen.

Figuur 22: Advieszone voor vervolgonderzoek (groen) (blauw: plangebied; paars: aanbevolen profielen voor vervolgonderzoek; bruin: vermoedelijk ligging kabels en leidingen)

6 Bibliografie

AGENTSCHAP GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLAANDEREN (AGIV) 2015a: *Orthofoto* [online], <http://www.geopunt.be> (geraadpleegd op 24 september).

AGENTSCHAP GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLAANDEREN (AGIV) 2015b: *Topografische kaart* [online], <http://www.geopunt.be> (geraadpleegd op 24 september).

AGENTSCHAP GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLAANDEREN (AGIV) 2015c: *Ferrariskaart* [online], <http://www.geopunt.be> (geraadpleegd op 24 september).

AGENTSCHAP GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLAANDEREN (AGIV) 2015d: *Popp-kaart* [online], <http://www.geopunt.be> (geraadpleegd op 24 september).

BUFFEL P. & MATTHIJS J. 2009: *Toelichting bij de geologische kaart van België, Vlaams gewest. Kaartblad 31-39 Brussel-Nijvel*, Brussel

CENTRALE ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS (CAI) 2015: *Dilbeek* [online], <http://geovlaanderen.gisvlaanderen.be/geo-vlaanderen/cai/#> (geraadpleegd op 24 september 2014).

DOV VLAANDEREN 2015: Databank Ondergrond Vlaanderen [online], <https://dov.vlaanderen.be/dovweb/html/index.html> (geraadpleegd op 25 september 2015).

INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2015a: *Dilbeek*, Inventaris van het onroerend Erfgoed [online]. ID 21396, <https://inventaris.onroenderfgoed.be/dibe/geheel/21396> (geraadpleegd op 30 september 2015)

INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2015b: *Hof Ter Smissen*, Inventaris van het onroerend Erfgoed [online]. ID 38949, <https://inventaris.onroenderfgoed.be/dibe/relict/38949> (geraadpleegd op 30 september 2015)

VANDERHOEVEN A. 2015: *Villae, Onderzoeksbalans Archeologie* [online], https://onderzoeksbalans.onroenderfgoed.be/onderzoeksbalans/archeologie/romeinse_tijd/bronnen/archeologisch/civiele_nederzettingen/villae (geraadpleegd op 8 oktober 2015)

7 Lijst met figuren

Figuur 1: Situering onderzoeksgebied op orthofoto	1
Figuur 2: Situering onderzoeksgebied op de topografische kaart	2
Figuur 3: DHM Vlaanderen - plangebied en sleuven.....	3
Figuur 4: Situering onderzoeksgebied op de tertiairgeologische kaart	4
Figuur 5: Situering onderzoeksgebied op de quartairgeologische kaart	5
Figuur 6: Situering onderzoeksgebied op de bodemkaart van Vlaanderen	5
Figuur 7: Ferrariskaart met aanduiding plangebied (in rood)	7
Figuur 8: Popp-kaart (1841-1879) met aanduiding plangebied (in rood)	8
Figuur 9: CAI-kaart van het onderzoeksgebied met de archeologische vindplaatsen in de omgeving ..	9
Figuur 10: Onderzoek op villa domein	11
Figuur 11: Inplanting proefsleuven en kijkvensters binnen het plangebied	12
Figuur 12: Kaart met gemeten hoogtes	13
Figuur 13: Profiel 5	16
Figuur 14: Kaart Van nature overstroombare gebieden	17
Figuur 15: Overzichtsplan (brandrestengraven: geel; overige sporen: grijs)	18
Figuur 16: Sporen 6001, 6002, 6003 (brandrestengraven)	19
Figuur 17: Spoor 9003 (brandrestengraf).....	19
Figuur 18: Spoor 7001 (greppel).....	20
Figuur 19: Sporen 13003 en 13004 in sleuf 13 (kuilen).....	21
Figuur 20: Plan sleuven en opgraving villa-domein (de brandrestengraven zijn gelegen binnen de twee kijkvensters)	22
Figuur 21: Plan sleuven en opgraving villa-domein ingezoomd op sleuf 13	22
Figuur 22: Advieszone voor vervolgonderzoek (groen) (blauw: plangebied; paars: aanbevolen profielen voor vervolgonderzoek; bruin: vermoedelijk ligging kabels en leidingen)	28

8 Bijlagen

8.1 Lijsten

8.2 Kaartmateriaal

8.2.1 Overzichtsplan

8.2.2 Advieskaart

8.4 Digitale versie van het rapport, de bijlagen en fotomateriaal

Bijlage 7.1.1 Sporenlijst

Spoor	WP	Vlak	Interpretatie	Vorm	Kleur	Inclusies	Hom/Het	Textuur	Spoorrelaties	TAW top (in m)	Datum	Coupe J/N	Coupe- foto	Vondst
6001	6	1	brandrestengraf	ovaal	br, dgr gevl	hk3, bs1, vl1	het	licht zandig leem		47,110	28/09/2015	N		
6002	6	1	brandrestengraf	afgerond rechthoekig	br, dgr gevl	hk3, bs1, vl1	het	licht zandig leem		47,120	28/09/2015	N		
6003	6	1	brandrestengraf	afgerond rechthoekig	br, dgr gevl	hk3, bs1, vl1	het	licht zandig leem		47,340	28/09/2015	N		
6004	6	1	greppel	lineair	lgr-br gevlekt	hk1, bs1	het	licht zandige leem	sluit aan bij depressie	47,150	28/09/2015	N		
7001	7	1	greppel (3vullingen)	lineair	van N naar zuid Z: Lgr gevlekt/ lgr-br gevekt/lgr gevlekt	hk1, bs1,	het	licht zandige leem	sluit aan bij depressie	47,120	29/09/2015	N		
9001	9	1	vlek	ovaal	gr, br gevl	fe1, bs1, mn2	het	licht zandige leem	restje van bovenliggende laag	46,930	29/09/2015	J	Foto 32	
9002	9	1	vlek	onregelmatig	gr, br gevl	fe1, mn2	het	licht zandige leem	restje van bovenliggende laag	46,920	29/09/2015	N		
9003	9	1	brandrestengraf	onregelmatig	dgrzw, br gevl	hk3, fe1, bs1, mn1	het	licht zandige leem		46,900	29/09/2015	N		
9004	9	1	vlek, greppel					licht zandige leem	eventueel rest bovenliggende laag	46,830	29/09/2015	N		
9005	9	1	greppel	lineair	gr, br gevl	hk1, mn2, bs1, fe1	het	licht zandige leem		46,160	29/09/2015	N		
13001	13	1	greppel	lineair	br, gr gevl	hk1, mn2, bs1, fe2	het	licht zandige leem		46,500	29/09/2015	N		VN 2
13002	13	1	greppel	lineair	br, gr gevl	hk1, mn2, bs1, fe2	het	licht zandige leem		46,460	29/09/2015	N		VN 3
13003	13	1	kuil	rond	br, be gevl	fe1, mn2, hk1	het	licht zandige leem		46,480	29/09/2015	N		
13004	13	1	kuil	onbepaald	br, be gevl	fe1, mn2, hk1	het	licht zandige leem	in sleufwand	46,610	29/09/2015	N		VN 1

Bijlage 7.1.2. Fotolijst

Foto	WP	Vlak	Spoor	Beschrijving	richting	Opmerking	datum
1	1	1		vlakfoto	n		28/09/2015
2	1	1		profiel 1	w		28/09/2015
3	2	1		vlakfoto	z		28/09/2015
4	2	1		profiel 2	o		28/09/2015
5	2	1		profiel 3	o		28/09/2015
6	3	1		vlakfoto	z		28/09/2015
7	3	1		profiel 4	o		28/09/2015
8	3	1		profiel 5	o		28/09/2015
9	4	1		vlakfoto	z		28/09/2015
10	4	1		profiel 6	o		28/09/2015
11	4	1		profiel 7	o		28/09/2015
12	5	1		vlakfoto	z		28/09/2015
13	5	1		profiel 8	o		28/09/2015
14	6	1		profiel 9	o		28/09/2015
15	6	1		vlakfoto	z	met kijkvenster	28/09/2015
16	6	1	6001	detailfoto	o		28/09/2015
17	6	1	6002	detailfoto	z		28/09/2015
18	6	1	6003	detailfoto	n		28/09/2015
19	7	1		vlakfoto	z		29/09/2015
20	7	1		profiel 10	o		29/09/2015
21	7	1	7001	detailfoto	w		29/09/2015
22	8	1		vlakfoto	z		29/09/2015
23	8	1		profiel 11	w		29/09/2015
24	10	1		vlakfoto	z		29/09/2015
25	10	1		profiel 13	o		29/09/2015
26	9	1		vlakfoto	z	met kijkvenster	29/09/2015
27	9	1		profiel 12	o		29/09/2015
28	9	1	9005	detailfoto	z		29/09/2015
29	9	1	9004	detailfoto	o		29/09/2015
30	9	1	9003	detailfoto	n		29/09/2015
31	9	1	9002	detailfoto	z		29/09/2015
32	9	1	9001	detailfoto	z		29/09/2015
33	11	1		vlakfoto	z		29/09/2015
34	12	1		vlakfoto	o		29/09/2015
35	13	1		vlakfoto	z		29/09/2015
36	13	1	13003 13004	detailfoto	w		29/09/2015
37	14	1		vlakfoto	w		29/09/2015

Bijlage 7.1.3. Vondstenlijst							
Vondst	WP	Vlak	Spoor	Vulling	Categorie	Context	Datum
1	13	1	13004	1	AW	AAVL	29/09/2015
2	13	1	13001	1	AW	AAVL	29/09/2015
3	13	1	13002	1	AW	AAVL	29/09/2015

Bijlage 7.1.4. Profielen				
Profiel	WP	Richting	Tekenvel	Datum
1	1	W	1	29/09/2015
2	2	O	1	29/09/2015
3	2	O	1	29/09/2015
4	3	O	1	29/09/2015
5	3	O	1	29/09/2015
6	4	O	1	29/09/2015
7	4	O	1	29/09/2015
8	5	O	1	29/09/2015
9	6	O	2	29/09/2015
10	7	O	2	29/09/2015
11	8	W	2	29/09/2015
12	9	O	2	29/09/2015
13	10	O	2	29/09/2015

Bijlage 7.1.5.Lijst tekenvellen						
Tekenvel	Formaat	WP	Inhoud	Datum aanmaak	Gecontroleerd	Gescand
1	A3	1 tem 5	profielen 1 tem 8	29/09/2015	J	J
2	A3	6 tem 10	profielen 9 tem 13	29/09/2015	J	J

BAAC

ARCHEOLOGIE EN
BOUWHISTORIE

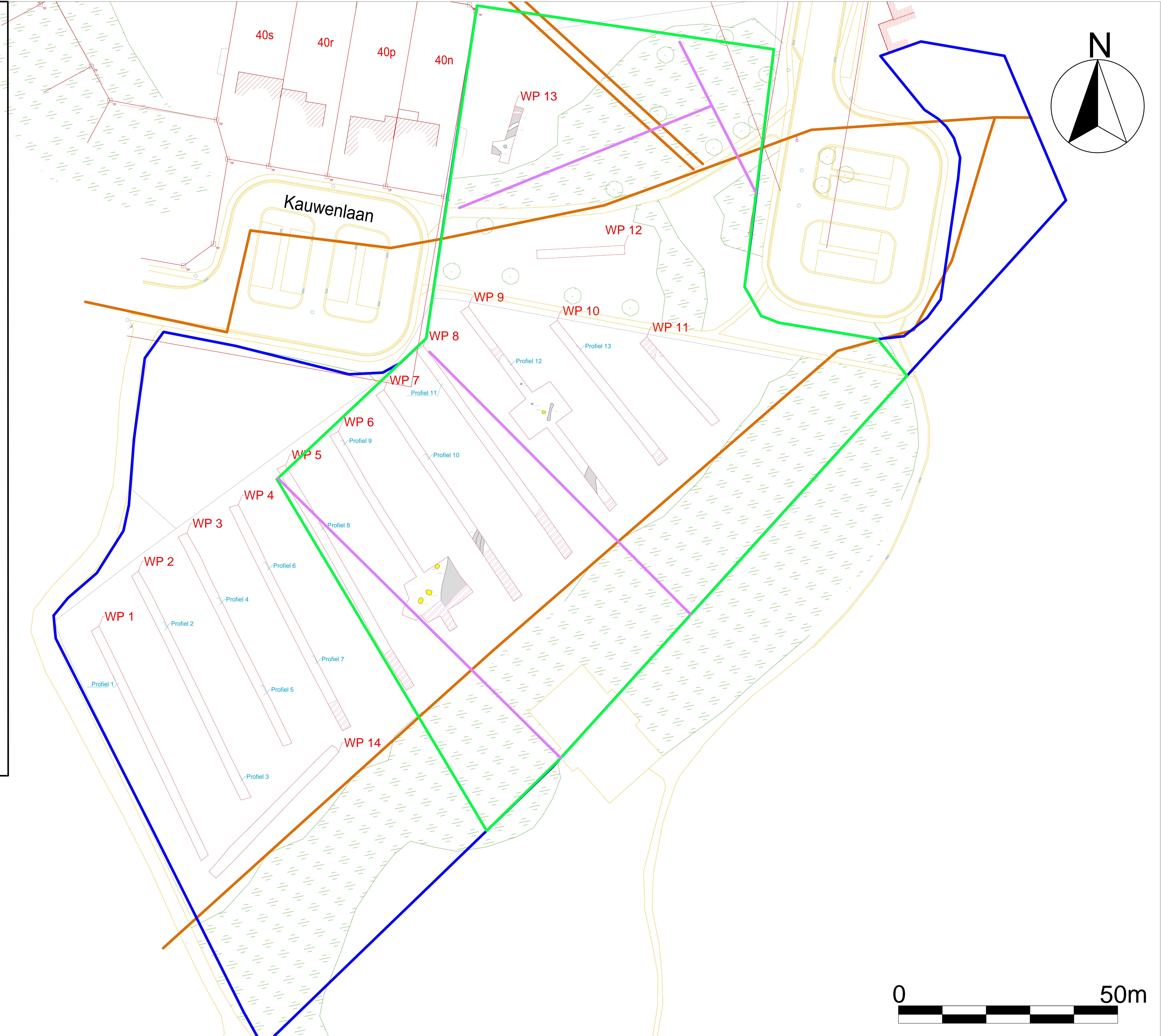
Dilbeek
Zuurweide

Overzichtsplan
Plannr: 1

Dosnr: 2015-136 Vergunningsnr: 2015/321

Legende

- sporen
- brandrestengraven
- verstoring
- plangebied
- advieszone
- advies profielen
- vermoedelijke ligging Leidingen
- zones met dichte begroeiing
- paden - wegen - verharding

BAAC

ARCHEOLOGIE EN
BOUWHISTORIE

Dilbeek
Zuurweide

Grondplan
Plannr: 1

Dosnr: 2015-136 Vergunningsnr:

Legende

- sporen
- verstoring
- 49.525

TAW hoogte

